

Король Лір (переклад О. Грязнова)

Вільям Шекспір

В. Шекспір

КОРОЛЬ ЛІР

Переклад Олександра Грязнова

ДІЙОВІ ОСОБИ

Лір, король Британії.
Король Французький.
Герцог Бургундський.
Герцог Корнуольський (Корнуол).
Герцог Альбанський (Олбені).
Граф Кент.
Граф Глостер.
Едгар, син Глостера.
Едмунд, побічний син Глостера.
Куран, придворний.
Старий, орендар у Глостера.
Лікар.
Блазень.
Освальд, дворецький Гонерильї.
Офіцер, на службі у Едмунда.
Придворний із пошти Корделії.
Герольд.
Слуги Корнуола.
Гонерилья,
Регана,
Корделія — дочки Ліра.

Лицарі з пошти Ліра, офіцери, гінці, придворні і солдати.

Місце дії – Британія. Час дії – легендарно відноситься до дев'ятого сторіччя до нашої ери (3105 рік від створення світу, за Холіншедом).

ДІЯ ПЕРША

Сцена перша

Тронна зала у палаці короля Ліра.

Входять К е н т, Г л о с т е р і Е д м у н д.

К е н т. Я думав, що герцог Альбанський миліший королю за герцога Корнуольського.

Г л о с т е р. Усім так здавалось. Але тепер, перед поділом королівства, не зрозуміло, кого він любить більше. Наділи так вирівняні, що важко вирішити, яка частка краща.

К е н т. Це ваш син, мілорде?

Г л о с т е р. Я причетний до його народження, сер. І так часто червонів, зізнаючись у цьому, що давно вже перестав ніяковіти.

К е н т. Я не розумію вас.

Г л о с т е р. Зате мати цього хлопця мене добре зрозуміла і одержала сина в колиску раніше, ніж чоловіка в дім. Ви засуджуєте мене?

К е н т. Ні, якщо в підсумку вийшов такий хвацький парубок.

Г л о с т е р. Є в мене, сер, і законний син, що десь на рік старший за цього, та він мені ніскільки не дорожчий. Хоч цей шибеник з'явився на світ без запрошення, мати його була красунею. Робити його було так приємно, що я не міг не визнати його. – Знаєш, хто цей благородний джентльмен, Едмунде?

Е д м у н д. Ні, мілорде.

Г л о с т е р. Це – Кент. Запам'ятай і шануй надалі графа, як мого гідного друга.

Е д м у н д. Був би радий служити вашій милості.

К е н т. Обіцяю вам свою прихильність, коли краще вас пізнаю.

Е д м у н д. Постараюсь заслужити її, сер.

Г л о с т е р. Він дев'ять років подорожував і скоро знову поїде... — Сюди іде король.

Сурми за сценою.

Входять Л і р, г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й, г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й,

Г о н е р и л ь я, Р е г а н а, К о р д е л і я і почет.

Л і р

Мій Глостере, сходи і запроси

Прийти до нас Француза і Бургундця.

Г л о с т е р

Завжди до ваших послуг, мій король.

Глостер і Едмунд виходять.

Л і р

Ми хочемо бажання заповітне

Відкрити вам усім. Подайте карту.

Дізнайтеся: наш край ми поділили

На три частини. З наших пліч старих
Надіємось ярмо турбот державних
На молоді і сильні перекласти,
Щоб до могили йти без тягаря.
Зяті мої, Олбене й Корнуоле,
Ми зараз оголосимо прилюдно,
Що даємо за дочками на посаг,
Щоб запобігти сваркам назавжди.
Король Французький і Бургундський герцог,
Що сватають дочку молодшу нашу,
Від нас почують відповідь також.
Оскільки ми складаємо із себе
Права на землю і правління краєм,
Скажіть нам, любі дочки, хто із вас
Нас любить більше, щоб явили щедрість
Ми нашу відповідно до заслуг.
Ти, Гонерильє, перша говори.

Г о н е р и л ь я

Словами я не можу передати
Мою любов. Дорожчі ви мені
За світло денне, за повітря чисте,
За всі скарги, за всі багатства світу,
За честь, красу, здоров'я і життя.
Я вас люблю, як не любили діти
Ніколи дотепер своїх батьків.
Німію я від почуття такого,
Що подих перехоплює мені.

К о р д е л і я

(на бік)

А що тоді Корделії сказати?
Лишається любити і мовчати.

Л і р

Увесь цей край у визначених межах
Із луками, полями і лісами,
Із тихим плином повноводних рік
Тобі ми віддаємо. Володій
Довіку ним із герцогом Альбанським.
А що промовить нам дочка Регана,

Дружина Корнуола? Говори.

Р е г а н а

Я із того ж металу, що сестра,
І нам одна ціна. Вона сказала
Усе, що відчуваю я сама.
Додати хочу, що не знаю втіхи,
Не знаю в світі іншого блаженства,
Аніж до батька рідного любов.

К о р д е л і я

(на бік)

Яка я бідна! Ні, не бідна я:
Любов'ю я багатша, ніж словами.

Л і р

Третина ця призначена тобі
У королівсті нашому. Красною,
Родючістю і широм ця частина
Не гірша, ніж третина Гонерилї.
Що скаже нам тепер дочка молодша,
Для нас не менш любима, радість наша,
Через яку ввійшли у суперечку
Бургундське молоко й французькі вина?
Що скажеш ти, щоб кращої третини
Володаркою стати? Говори.

К о р д е л і я

Нічого.

Л і р

Як? Нічого?

К о р д е л і я

Так, нічого.

Л і р

З нічого не народиться ніщо.
Тож поясни.

К о р д е л і я

На жаль, я не умію
Висловлюватись вголос. Вас люблю,

Як слід дочці: не більше і не менше.

Л і р

Корделіє, скоріш опам'ятайся
І виправся, щоб потім не жаліти.

К о р д е л і я

Мені життя дали ви, добрий батьку,
Ростили і любили. Вам плачу
Я вдячністю, покірністю, любов'ю.
Та нащо сестрам ті чоловіки,
Коли вони лиш вас у світі люблять?
Напевне, заміж вийшовши, частину
Турбот, любові, ніжності віддам я
Своєму чоловікові. У шлюб
Я не вступлю, щоб лиш любити батька.

Л і р

Говориш ти від серця?

К о р д е л і я

Так, мілорде.

Л і р

Хоч молода, душею ти черства.

К о р д е л і я

Хоч молода, мілорде, та правдива.

Л і р

Ось і бери за придане собі
Свою правдивість. Чистим блиском сонця,
Глухими таємницями Гекати,
Пітьмою ночі, зорями із неба,
Що визначають наш життєвий шлях,
Клянуся, що зрікаюсь привселюдно
Зв'язків родинних, батьківських турбот
Про тебе. Ти чужа мені віднині.
Дикун чи грубий скіф, що пожирає
Своїх старих батьків, мені миліший,
Ніж ти, дочка колишня.

К е н т

Мій король!

Л і р

Ні слова, Кенте! Краще не встрявай
Поміж драконом і його шаленством.

Я більш за всіх любив її і думав

Кінець життя у неї провести. –

Байдужа донько! Геть з моїх очей!

Клянусь майбутнім спокоєм могили,

Що я із серця викину тебе. –

За королем Французьким посилав я.

Де ж він? І де, скажіть, Бургундський герцог?

Чому ви стоїте? Покличте їх. –

Олбене й Корнуоле, приєднайте

До ваших володінь її третину.

Хай гордість їй шукає чоловіка.

Вам віддаю сповна усі права,

Що притаманні вищій владі. Жити

По місяцю у кожного я буду,

Залишивши сто лицарів собі

І неподільний королівський титул.

А владу, і прибутки від земель,

І повне право набирати військо

Вам надаю, улюблені зяті.

Діліть же між собою цю корону.

(Віддає їм корону.)

К е н т

Великий Лір, кого я шанував

Як короля, кого любив як батька,

За кого я молився...

Л і р

Стережись!

Напнув я лук – подалі від стріли!

К е н т

Стрілай, не бійся, що прострелиш серце.

Кент буде грубим, доки Лір безумний.

Чого ти, старче, хочеш? Щоб забув

Обов'язок я там, де гнеться низько

Догідлива й облеслива неправда?

Ні, чесність ще потрібніша тоді,
Коли король впадає в безрозсудність.
Опам'ятайся, Ліре! Придуши
Свій гарячковий гнів. Життям ручуся,
Не менша у Корделії любов,
Бо не бездушні ті, хто мовчазні, —
Лиш почуття ховають непритворні.

Л і р
Своїм життям ти ризикуєш, Кенте.

К е н т
Не раз ризикував я на війні,
За тебе і життя віддати не страшно.

Л і р
Іди з моїх очей!

К е н т
Відкрий їх ширше
І придивися.

Л і р
Свідок Аполлон...

К е н т
Так, свідок Аполлон, що ти даремно
Клянешся.

Л і р
Підлий зрадник!
(Хапається за меч.)

О л б е н і і К о р н у о л
Зупиніться!

К е н т
Убий, безумче, лікаря, а плату
Віддай хворобі. Відміни наказ,
А то я, поки дихаю, усюди
Кричатиму: недобре ти зробив!

Л і р
Негідний рабе! Слухай же уважно:

Ти зрадить слову закликаєш нас,
Чого із нами зроду не бувало.
Повстав ти проти нашої ухвали.
Цього наш сан не вибачить тобі.
Ми даємо п'ять днів тобі на те,
Щоб ти приготувався в путь далеку.
На шостий день покинеш королівство.
Якщо де-небудь на десятий день
Тебе ще знайдуть в наших володіннях –
Негайна смерть. Юпітером клянуся,
Що рішення свого я не зміню.

К е н т

Прощай, король! Я мушу відступити,
Щоб дратівливу гордість не дражнити.
(До Корделії)

Ти чесно королю відповідала.
Молю богів, щоб горя ти не знала.
(До Регани і Гонерилї)
Хотів би вірить сказаному вами.
Хай справи не розійдуться з словами.

(До усіх)
Прощайте всі. Відходить Кент невтішним.
В новій країні буде він колишнім.
(Іде геть.)

Сурми.

Повертається Г л о с т е р з к о р о л е м Ф р а н ц у з ь-
к и м, г е р ц о г о м Б у р г у н д с ь к и м і почтом.

Г л о с т е р
Володаре, прийшли король і герцог.

Л і р

Мій герцоге, почнем розмову з вас.
Ви сватали у нас молодшу доньку,
Як і король Французький. То скажіть,
Яке найменше придане могло би
Задовольнити вас?

Г е р ц о г Б у р г у н д с ь к и й
Що обіцяли,

Того я і чекаю, мій король.
А менше і самі ви не дасте.

Л і р
Мій герцоге, раніше наша донька
Була нам дорога. Тепер – не те.
Її ціна упала. Ось вона.
Якщо вам до смаку оце створіння,
Тоді беріть її усю, як є,
З немилістю від батька на додачу.

Г е р ц о г Б у р г у н д с ь к и й
Не знаю, що сказати.

Л і р
Ви готові
Її собі узяти за дружину
Без приданого, прокляту, в опалі,
Чи змушені відмовитись?

Г е р ц о г Б у р г у н д с ь к и й
О ні,
Я відмовляюсь на таких умовах.

Л і р
Тоді її облиште. Бо, клянусь,
Я вам назвав усі її багатства.
(До Французького короля)
За вас я сам, люб'язний мій король,
Ненависну дочку віддати не хочу.
Найдіть собі супутницю життя,
Що гідна вас, натомість цій потворі,
Якою засоромилась природа.

К о р о л ь Ф р а н ц у з ь к и й
Як дивно це! Дочка, яка недавно
Була предметом гордості, кумиром,
Єдиною відрадою на старість,
Зробила щось нечуване, бо вмить
Позбавилася батьківської ласки.
Її провина, певне, дивовижна,

Або її ви зовсім не любили.
Та я у це повірити не можу,
Потрібне чудо, щоб переконать.

К о р д е л і я
Якщо у тому лиш моя ганьба,
Що лицемірно лестити не вмію,
Що я за вітром не жбурляю слів
І що роблю добро без обіцянок,
Прошу вас пояснити, мій король,
Що не розпуста, підлість чи убивство,
Моральний бруд чи непристойний крок
У мене відняли прихильність вашу,
А те якраз, що я в собі ціню:
Відвертість, щиросердність і правдивість.
І у провину ставиться мені
Не помилка, не хиба, а заслуга.
Л і р
Ти краще б не з'являлася на світ,
Ніж дратувать мене!

К о р о л ь Ф р а н ц у з ь к и й
Так ось причина!
Дівоча соромливість почуттів,
Що часто заважає говорити, —
Уся провина? Герцоге Бургундський,
Вирішуйте. Бо справжня та любов,
Якій чужі всілякі розрахунки.
Ви за дружину берете її?
Вона сама за придане дорожча.

Г е р ц о г Б у р г у н д с ь к и й
Якщо король обіцяну третину
За нею віддає, тоді вона
Хоч завтра вже – Бургундська герцогиня.

Л і р
Нічого я за нею не даю.
Я королівське слово не міняю.

Г е р ц о г Б у р г у н д с ь к и й

Корделіє, я співчуваю вам,
Бо втратили і батька, й чоловіка.

К о р д е л і я
Вам, герцоге, лиш придане потрібне.
За вас я і сама не хочу йти.

К о р о л ь Ф р а н ц у з ь к и й
Корделіє, позбавлена ти спадку,
Але твоє багатство – ти сама.
Принижена і гнана, ти для мене
Як знахідка щаслива. Я підняв
Безцінний скарб, що викинули інші.
Як дивно: те, що зневажають люди,
Мені коханням схвилювало груди.
Зневажена, без посагу, без друзів,
Ти станеш королевою французів.
І герцогу Бургундському я сам
Тебе нізащо в світі не віддам.
Прощайся з усіма. Не будь сумною:
Що втратила, те знайдеш ти зі мною.

Л і р
Бери її. Нам все одно, яка
У неї путь. Вона нам не дочка.
Не гаючись, з країни вирушайте.
Благословення краще не чекайте.
Ходімо геть.

Всі, крім Французького короля, Корделії,
Гонерилї і Регани, виходять.

К о р о л ь Ф р а н ц у з ь к и й
Із сестрами прощайся.

К о р д е л і я
О, батьківські скарби, іду від вас
В сльозах неvtішних. Знаю дуже добре
Які ви є, та вголос не скажу.
Піклуйтеся про батька. Доручаю
Його любові вашій показній

З тривогою. Якби не ця опала,
Йому б я краще місце підшукала.
Прощайте, сестри.

Р е г а н а

Просимо не вчить.

Г о н е р и л ь я

Сама навчись годити чоловіку,

Який тебе із милості бере.

Ми батькові сьогодні догодили.

На жаль, тебе годити не навчили.

К о р д е л і я

Як не хитруйте, прийде та пора,

Коли відома стане ваша гра.

Прощайте.

К о р о л ь Ф р а н ц у з ь к и й

Ну, Корделіє, ходімо.

Король Французький і Корделія ідуть геть.

Г о н е р и л ь я. Нам треба поговорити, сестро. У нас багато спільних справ, що стосуються обох. Здається, батько вирішив їхати звідси ввечері.

Р е г а н а. Так. І, напевне, до тебе. А наступний місяць проведе у нас.

Г о н е р и л ь я. Бачиш, який він навіжений? З того, що відбулося, можна зробити важливі висновки. З якого нікчемного приводу він зрікся нашої сестри, яку завжди любив більше за нас!

Р е г а н а. Це у нього від віку. Хоч він і раніше погано володів собою.

Г о н е р и л ь я. Він був гарячим і в кращі свої роки, а тепер до його звичайної сваволі додалися спалахи старечої дратівливості.

Р е г а н а. Коли-небудь і нам дістанеться, як бідолашному Кенту. Раптом взяти і вигнати його!

Г о н е р и л ь я. А як він розпрощався з Французьким королем! Давай триматися разом. Якщо влада залишиться у нього, його зречення при такому характері не дасть нічого, крім неприємностей.

Р е г а н а. Треба гарненько подумати.

Г о н е р и л ь я. І негайно щось робити.

Ідуть геть.

Сцена друга

Зала в замку графа Глостера.

Входить Е д м у н д з листом у руці.

Е д м у н д

Природо, тільки ти моя богиня!

Лише тобі корюсь я у житті.

Відкинув я прокляті забобони

І безпорадно власними правами

Не поступлюсь, хоч я – молодший брат.

Син позашлюбний! Що це означає?

Чи я не кращий, не міцніший тих,

Що народились в шлюбі? То навіщо

Ганьбою без кінця колоти очі?

І в чому тут ганьба? Невже у тому,

Що в радощах таємних починають

Добротніші плоди, аніж на ложі

Подружньому ліниво перед сном?

Едгаре, ти законний безперечно,

Та землю я у тебе відберу.

Не менше позашлюбного Едмунда

Наш батько любить, мій законний брате.

"Законний!" От придумали слівце!

Ну добре, хай законний. Ось підробка

Його листа. Якщо здійсниться план,

Едмунд зіпхне законного Едгара

І піде в ріст на місці, що звільнилось.

Хай небо допоможе байстрюкам!

Входить Г л о с т е р.

Г л о с т е р

Він вигнав Кента! З королем Французьким

Не побажав прощатись і пішов!

Престолу зрікся і покинув двір!

І все раптово, поспіхом, у гніві...

Які новини, сину мій Едмунде?

Е д м у н д (ховаючи листа). Ніяких, мілорде.

Г л о с т е р. Чому ж ти похапцем сховав листа?

Е д м у н д. Я не чув ніяких новин, мілорде.

Г л о с т е р. Що за лист читав ти щойно?

Е д м у н д. Дурниці, мілорде.

Г л о с т е р. Дурниці? Навіщо ж так поспішно ти сховав його в кишеню? Дурниці не вимагають, щоб їх приховували. Покажи мені. Якщо це дурниці, я побачу і без окулярів.

Е д м у н д. Пробачте мені, сер. Це лист від мого брата. Я ще не дочитав його до кінця. Та, судячи з того, що я встиг розібрати, вам краще не читати його.

Г л о с т е р. Дай мені лист.

Е д м у н д. Покажу його вам чи ні, вчинок мій буде негідним. Зміст листа не заслуговує на схвалення.

Г л о с т е р. Побачимо, побачимо...

Е д м у н д. До честі брата, хочу надіятися, що він писав з метою випробувати мене.

Г л о с т е р(читає). "Шанування старості отруює кращі роки нашого життя і віддає гроші до наших рук занадто пізно, коли ми вже не здатні скористатися ними для свого задоволення. Я схильюсь до думки, що тиранія старості – непотрібний забобон, який править нами тільки тому, що ми його терпимо. Давай зустрінемось і поговоримо докладніше. Якби батько міг заснути і не прокидатися, доки я не розбуджу його, тобі дісталась би половина його статку і постійна любов твого брата Едгара". Що це? Змова? "...заснути і не прокидатися... тобі дісталась би половина його статку". І це мій син Едгар! І у нього піднялась рука написати такі слова! Його серце ховало такі думки!.. – Коли ти одержав листа? Хто його приніс?

Е д м у н д. В тому-то й справа, мілорде, що його ніхто не приносив. Його кинули мені у вікно.

Г л о с т е р. Це почерк твого брата?

Е д м у н д. Якби зміст листа був порядний, у мене не було б сумнівів. Але в такому листі його почерк видається сумнівним.

Г л о с т е р. Це його почерк.

Е д м у н д. Це писала його рука, але серце не брало в цьому участі.

Г л о с т е р. Він ніколи не заводив з тобою подібних розмов?

Е д м у н д. Ніколи. Та він часто висловлював думку, що дорослі сини повинні опікувати старих батьків і керувати їх майном.

Г л о с т е р. От негідник! Ті ж самі думки, що в листі! Бридкий негідник! Підла, байдужа тварина! Гірше, ніж тварина!.. Піди-но, розшукай його. Я візьму його під варту. Дивовижний негідник! Де він є?

Е д м у н д. Не знаю, мілорде. Тільки ось що я вам скажу: стримайте своє обурення, доки не матимете більш переконливих доказів. Це буде правильно. Якщо ж ви почнете діяти силою, а припущення ваші виявляться помилковими, це зашкодить вашій честі і остаточно знищить його покірність. Я ручуся життям, що все це він писав лише для того, щоб випробувати мою любов до вас, без злого наміру.

Г л о с т е р. Ти так думаєш?

Е д м у н д. Я допоможу вам переконатись у цьому. Якщо хочете, я схочу вас так, щоб ви могли підслухати нашу розмову. Це можна зробити, не гаючись, сьогодні ж увечері.

Г л о с т е р. Не може він бути таким чудовиськом.

Е д м у н д. Звичайно, ні.

Г л о с т е р. По відношенню до батька, який любить його з такою ніжністю і силою! Земля і небо! – Едмунде, знайди його і вивідай його наміри. Зроби це для мене. Я ладен все віддати, щоб дізнатися правду.

Е д м у н д. Я негайно піду шукати його, заведу мову про лист і розкажу вам про все.

Г л о с т е р. Ось вони, ці недавні затемнення місяця й сонця! Вони не віщують нічого доброго. Що б не говорили про це вчені, природа відчуває на собі їх наслідки. Холодне любов, слабшає дружба, всюди братовбивчі чвари. В містах заколоти, в селах розбрат, в палацах зрада, і розпадаються родинні зв'язки між батьками і дітьми. В моїй сім'ї цей негідник повстає проти усталених законів, син проти батька. Король іде наперекір природі, батько проти дитини. Наші кращі часи в минулому. Озлоблення, підступи, зради і згубні безпорядки будуть супроводжувати нас до могили. Викрий цього мерзотника, Едмунде. Ти про це не пожалкуєш. Постарайся, будь ласка. – Або ще приклад: благородний Кент у вигнанні. За що? Лиш за те, що чесний. Дивовижно!

(Іде геть.)

Е д м у н д. Ось так завжди. Яка дурість! Коли ми самі псуємо і спаскуджуємо собі життя, ми звинувачуємо у наших нещастях сонце, місяць і зорі. Можна подумати, ніби ми дурні з волі небес, злодії і зрадники внаслідок атмосферного тиску, п'яниці й розпусники під нездоланим впливом планет. Усе найгірше в собі ми пояснюємо надприродними силами. Чудовий виверт людської розпусти – звалити відповідальність за свій блуд на зірки! Батько пустував із матір'ю під знаком Дракона. Я народився під Великою Ведмедицею. Звідси виходить, що я повинен бути грубим і сластолюбним. Які нісенітниці! Я такий, як є, і був би таким же, хоч би найцотливіша зірка блимала над моєю колискою... Ось іде Едгар. Він з'являється вчасно, як розв'язка у старовинній комедії. Розіграю роль жалюгідного меланхоліка, що зітхає, як юродивий Том з Бедламу.

Входить Е д г а р.

О, ці затемнення – провісники майбутнього розбрату!.. Фа, соль, ля, мі...

Е д г а р. Що нового, брате Едмунде? Про що ти розмірковуєш?

Е д м у н д. Я все думаю, брате, про події, які, як я читав, повинні відбутися услід за недавніми затемненнями.

Е д г а р. Ось чим ти займаєшся!

Е д м у н д. Запевняю тебе: передбачення, на жаль, збуваються. Спотворю-ються відносини між батьками і дітьми. Надходять моровиця, дорожнеча і загальна ворожнеча. Державу роздирають чвари, народ погрожує королю і знаті, виникає недовіра, друзів шлють у вигнання, армія розвалюється, подружжя розходяться. Всього не перерахуєш.

Е д г а р. З яких пір ти записався в астрономи?

Е д м у н д. Облишмо це. Скажи краще, коли ти зустрічався з батьком востаннє?

Е д г а р. Вчора ввечері.

Е д м у н д. Ви говорили з ним?

Е д г а р. Так, дві години поспіль.

Е д м у н д. Ви не посварились? Ти не помітив у його жестах чи словах невдоволення?

Е д г а р. Аніякого.

Е д м у н д. Згадай гарненько, чи не образив ти його чим-небудь? І, заради бога, не показуйся йому на очі, доки він не заспокоїться. Зараз він кляне тебе і ладен розірвати від гніву.

Е д г а р. Певне, якийсь мерзотник звів на мене наклеп.

Е д м у н д. Боюсь, що так. Прошу тебе, стережись, поки він не охолоне. Я дам тобі притулок у своїй кімнаті, звідки ти легко зможеш підслухати, що скаже батько. Іди туди. Ось тобі ключ. Якщо здумаєш вийти, бери зброю.

Е д г а р. Зброю?

Е д м у н д. Слухай, брате, я раджу для твоєї користі. Слово честі, в нього щось недобре на думці. Я передав тобі те, що бачив і чув. Але це – ніщо у порівнянні з дійсністю. Прошу тебе, іди, будь ласка.

Е д г а р. Сподіваюсь, ти мені незабаром про все розкажеш?

Е д м у н д. В цій справі я до твоїх послуг.

Едгар іде геть.

Повірів батько, і повірів брат,

Тому що чесність вища за підозри.

Їх простодушність легко обдурити.

Чого я від народження не маю,

Те розумом зумію досягти.

Байдуже, як дістанусь до мети.

(Іде геть.)

Сцена третя

Кімната в палаці герцога Альбанського.

Входять Г о н е р и л ь я і О с в а л ь д.

Г о н е р и л ь я. Це правда, що батько вдарив мого придворного за те, що той вилаяв його блазня?

О с в а л ь д. Так, міледі.

Г о н е р и л ь я

Щодня постійні прикрощі від нього!

За витівкою витівка. Удома

Нема від нього спокою мені.

Я більше так не можу. Дозволяє

Бешкетувати власній охороні,

А за дрібниці дорікає нам.
Коли вони приїдуть з полювання,
Не вийду я до нього. Ти скажи:
Нездужає, мовляв. Та не хилися
Так низько перед ним. Беру на себе
Всі наслідки.

Звуки рога за сценою.
О с в а л ь д
Ви чуєте, він їде.

Г о н е р и л ь я
Недбаліше й лінивіше служіть
І ти, і слуги. Хочу, щоб скоріше
Його прорвало. Тут йому погано –
То хай тоді він їде до сестри.
Я знаю, в неї погляди подібні:
Вона не дасть знущатися із нас.
Віддавши владу, хоче керувати,
Як і раніш! Старе, немов мале.
Суворості урок йому потрібний,
Щоб виправить рішуче погляд хибний.
Запам'ятай гарненько.

О с в а л ь д
Так, міледі.
Г о н е р и л ь я
І з лицарями ти не церемонься.
Хай злиться – не біда. А слугам скажеш,
Що хочу слухний привід я знайти
Для з'ясування з ним своїх відносин.
Я зараз напишу сестрі листа,
Щоб ми були із нею одностайні. –
Хай подають обід!

Ідуть геть.

Сцена четверта

Та сама зала.
Входить переодягнений К е н т.

К е н т

Змінити б тільки голос і говірку,
Щоб стати невпізнаним. Так потрібно
Для намірів моїх, через які
Я зовнішність змінив. Вигнанце-Кенте,
Слугою до господаря наймись,
Який тебе прогнав під страхом смерті,
І цим йому наочно доведи
Свою любов і непохитну вірність.

Звуки рога за сценою.

Входять Л і р, л и ц а р і і с л у г и.

Л і р. Не примушуйте мене чекати ні хвилини. Подавайте обідати.

Один із слуг виходить.

Що тобі? Ти хто такий?

К е н т. Людина, сер.

Л і р. Чим ти займаєшся? Чого ти хочеш від нас?

К е н т. Займаюсь тим, що намагаюсь бути таким, як здаюсь. Вірно служити тому, хто мені довіряє. Любити того, хто чесний. Водитися з тим, хто розсудливий і мало говорить. Рахуватися з думкою людей. Битись, коли немає вибору, і не їсти риби.

Л і р. А сам ти хто?

К е н т. Найчесніший хлопець, бідний, як король.

Л і р. Якщо ти бідний серед підданих, як він серед королів, то ти справді бідний. Чого ж ти хочеш?

К е н т. Служити.

Л і р. Кому ти хочеш служити?

К е н т. Вам.

Л і р. Хіба ти мене знаєш, приятелю?

К е н т. Ні, сер. Та у вас в обличчі є щось таке, що скоряє.

Л і р. Що ж це таке?

К е н т. Владність.

Л і р. До якої служби ти здатний?

К е н т. Я вмію зберігати таємниці, їздити верхи, бігати, сяк-так розказувати вигадані історії і точно виконувати нескладні доручення. Що звичайна людина може зробити, на те і я здатний. Але старанність моя нечувана.

Л і р. Скільки тобі років?

К е н т. Я не такий молодий, сер, щоб полюбити жінку за її співи, і не такий старий, щоб закохатися в неї без жодної причини. За горбом у мене сорок вісім років.

Л і р. Добре, служи мені. Якщо й по обіді ти будеш мені до вподоби, я не розлучусь із тобою. – Обідати, обідати! Де мій блазень? – Гей ти! Сходи-но за моїм дурнем.

Один із слуг виходить.

Входить О с в а л ь д.

Гей, хлопче, де моя дочка?

О с в а л ь д. З вашого дозволу...

(Іде геть.)

Л і р. Що він сказав? Поверніть цього негідника!

Один із лицарів виходить.

Ну, так де ж мій блазень? Заснули ви всі, чи що?

Лицар повертається.

В чому справа? Де цей виродок?

Л и ц а р. Він каже, мілорде, що ваша дочка нездужає.

Л і р. А чому цей холуй не повернувся, коли я його кликав?

Л и ц а р. Він заявив, мілорде, що не бажає повертатися.

Л і р. Не бажає?

Л и ц а р. Мілорде, я не знаю, в чому справа, та по-моєму, з вашою величністю тут стали триматися не так шанобливо, як слід. Ця недбалість помітна у герцога, у вашої дочки і навіть у челяді.

Л і р. Ти так думаєш?

Л и ц а р. Пробачте, мілорде, якщо я помиляюсь, та я не смію мовчати, бачачи, що з вами не церемоняться.

Л і р. Ні, ти сказав те, що мені й самому кинулось у вічі. Останнім часом я теж помічав деяку недбалість, та приписував це скоріше власній підозрілості, аніж їх бажанню образити мене. Придивлюсь до цього краще. Одначе, де ж мій дурень? Другий день не бачу його.

Л и ц а р. Відколи молода пані поїхала до Франції, блазень весь час нудиться.

Л і р. Досить про це. Я й сам помітив... Гей ти, піди-но скажи моїй дочці, що я бажаю з нею говорити.

Один із слуг виходить.

Покличте сюди мого блазня.

Другий слуга виходить.

Повертається О с в а л ь д.

А, це ви, добродію? Підійдіть-но сюди. Хто я по-вашому?

О с в а л ь д. Ви – батько герцогині.

Л і р. "Батько герцогині"? Он як, герцогів рабе? От сучий син! От мерзотник!

О с в а л ь д. Неправда, мілорде! Я ні те, ні інше, прошу вибачити.

Л і р. Не смій так зухвало дивитись на мене, негіднику!

(Б'є його.)

О с в а л ь д. Я не дозволю бити себе, мілорде!

К е н т. А копнути тебе, як м'яч, можна?

(Збиває його з ніг.)

Л і р. Дякую, друже! Мені подобається твоя служба. Я полюблютиму тебе.

К е н т. Гей ти, вставай і йди геть! Будеш поштивішим наперед. Геть, геть! Якщо ти хочеш виміряти собою підлогу ще раз, то прошу. А ні – то вимітайся! Зрозумів?

(Виштовхує Освальда.)

Л і р. Дякую, друже! Ось тобі завдаток за службу.

(Дає Кенту гроші.)

Входить Б л а з е н ь.

Б л а з е н ь. Дозволь, і я додам. Ось тобі мій ковпак, носи його.

(Пропонує Кенту свій ковпак.)

Л і р. А, мій дурнику, і ти тут?

Б л а з е н ь. Взяв би ти краще мій ковпак.

К е н т. Чому, блазню?

Б л а з е н ь. Тому що ти корчиш дурня, заступаючись за опального. Тримай, брате, ніс за вітром, а то схопиш нежить. Бери мій ковпак. Чи знаєш, цей дивак вигнав двох своїх дочок, а третю благословив, сам того не бажаючи? Служити йому можна тільки в ковпаку блазня. – Ну як, дядечко? Хотів би я мати два ковпаки і двох дочок!

Л і р. Навіщо, друже?

Б л а з е н ь. Я віддав би їм усе майно, а ковпаки лишив би собі. Ось один у мене, а другий випроси собі у дочок.

Л і р. Стережись, ледащо! Бачиш батіг?

Б л а з е н ь. Правду завжди женуть з дому, як сторожового пса, а брехня лежить біля каміна і псує повітря, як левретка.

Л і р. Це – камінь у мій город.

Б л а з е н ь. Чи не хочете, куме, вивчити приказку?

Л і р. Навчи.

Б л а з е н ь

Слухай, дядечко:

Де пішки ходить бідний люд,

Під'їхати намагайся.

Де чесність докладає труд,

Таємно наживайся.

Базікати остережись,

З гравцями краще не водись.

І гроші не розтринькуй ти.

Коли їх не проп'єш,

Тоді на власних двадцяти

Ще двадцять наживеш.

Л і р. Це нісенітниця, дурню!

Б л а з е н ь. Непотрібні, як слова адвоката, що не одержав платні за свою промову. А скажи-но, дядечко, чи можна з нічого здобути якусь користь?

Л і р. Ні, голубе, з нічого нічого не буває.

Б л а з е н ь (до Кента). Скажи йому, будь ласка, що стільки ж він одержить зі своїх володінь. Якщо я скажу йому це, він знову назве мене дурнем.

Л і р. Злий блазень!

Б л а з е н ь. А чи знаєш, приятелю, яка різниця між злим блазнем і добрим дурнем?

Л і р. Ні, блазню. Навчи мене.

Б л а з е н ь

Хто розділив свій край

І дочкам дарував,

Всіх засмутив украй,

Бо сам наблазнював.

Я - блазень. Та на знак

Того ношу ковпак.

Для дурня-добряка

Не треба й ковпака.

Л і р. Ти зовеш мене дурнем, голубе?

Б л а з е н ь. Решту титулів ти роздав, а з цим народився.

К е н т. Він зовсім не дурний, мілорде.

Б л а з е н ь. Ні, бути зовсім дурним мені не дозволять заздрістники. Якби я взяв монополію на дурість, лорди й вельможі побажали б пайку і собі, та й шляхетні пані захотіли б урвати шмат. —

А чи не маєш, дядечко яйця?

Я дам тобі за нього два вінця.

Л і р. Що то за два вінця?

Б л а з е н ь. Яйце я розріжу навпіл, вміст його з'їм, а з половинок шкарлупи вийдуть два вінця. Коли ти розколов надвоє свій вінець і віддав обидві половинки, ти узяв осла собі на плечі, щоб перенести його через грязюку. Мало мозку було, певне, під твоїм золотим вінцем, що ти його віддав. Якщо я кажу про це як дурень, варто було б відшмагати того, хто сказав це перший.

(Співає.)

Біда для дурнів настає,

Блукають нечепурні:

Розумні, скільки їх не є,

Дурніші аніж дурні.

Л і р. Чи давно ти, брате, так розспівався?

Б л а з е н ь. Відколи ти зробив зі своїх дочок мачух, дав їм різки до рук, а сам спустив штани.

(Співає.)

Співати дурневі дозволь

І бути невідв'язним,

Бо втратив розум наш король

І сам зробився блазнем.

Найми мені, дядечко, вчителя. Страх як хочеться навчитися брехати!

Л і р. Якщо ти брехатимеш, я звелю тебе відшмагати.

Б л а з е н ь. Дивно, що між тобою і дочками немає нічого спільного. Вони погрожують відшмагати мене за правду, а ти – за брехню. А інколи мене б'ють за мовчання. Краще бути ким завгодно, тільки не блазнем. Але тобою я не хотів би стати, дядечко. Ти обгриз свій розум з обох боків і нічого не залишив посередині. Он іде один із огризків.

Входить Г о н е р и л ь я.

Л і р. В чому справа, доню? Чому ти похмура? Ти все супишся останнім часом.

Б л а з е н ь. Ти був добрим хлопцем донедавна, коли тебе не турбувало — похмура вона чи ні. А тепер ти нуль без цифри. Навіть я значу більше за тебе. Принаймні, я – блазень, а ти – ніщо. (До Гонерилї) Мовчу, мовчу! Хоч ви нічого не кажете, бачу по вас, що треба замовкнути.

(Вказує на Ліра.)

Цей старий – дурний як пенъ:

Ні гроша на чорний день.

Пустий гороховий стручок!

Г о н е р и л ь я

Не тільки цей безцеремонний блазень,

Але й уся невихована челядь,

Що служить вам, паплюжить все навкруг

І щогодини в замку бешкетує.

Я думала, почувши мій докір,

Ви спините подібні неподобства,

Та бачу, що насправді ви самі

Охоче потураєте безчинствам.

Не гнівайтесь, але якщо це так,

Мені тепер, напевне, доведеться

До них вживати заходи круті.

Прошу не ображатися на мене.

Лише турбота про державне благо

Примушує мене до дій таких.

Б л а з е н ь

А ти як думав, дядечко?

Чи знаєш, батьківське звання

Шпака згубило?

Підкинуте зозулення
Його убило.
Погасла свічка, ось ми і в пітьмі.

Л і р
Чи ти моя дочка?

Г о н е р и л ь я
Та годі, батьку.
Прислухайтеся до слів моїх нарешті;
Розсудливість колишню призовіть
Собі на поміч, кинувши замашки,
Які на старість так не личать вам.

Б л а з е н ь
І осел тут зрозуміє, що віз коняку тягне, а яйця курку вчать.

Л і р
Скажіть, хто я? Напевне, я не Лір?
Не та хода, не той у Ліра погляд.
Чи я поринув у глибокий сон?
Чи марю? Наяву так не буває.
Хто може пояснити, ким я став?

Б л а з е н ь. Тінню Ліра.
Л і р. Я справді хочу знати, хто я? Тому що моя королівська гідність і деякі інші ознаки наводять мене на хибну думку, ніби у мене є доньки.
Б л а з е н ь. Які хочуть зробити з тебе покірного батька.
Л і р. Як зовуть вас, пані?
Г о н е р и л ь я
У вашому питанні стільки ж глуму,
Як в інших ваших вибриках. Прошу
Мої слова нарешті зрозуміти.
Старий ви і поважний. Будьте ж мудрим.
Тут з вами сотня лицарів і сквайрів,
Бідових, відчайдушних вояків.
Та дякуючи їм, наш замок схожий
На балаган або заїжджий двір.
Примусьте їх вести себе пристойно,
Як сором і обов'язок велять.
Вас просить та, кому просить не личить:

Могла б я просто видати указ.
Та я прошу частково розпустити
Ваш особистий почет. Залишіть
Собі лиш тих, що конче необхідні,
Людей урівноважених, статечних,
Які не будуть бешкети чинить.

Л і р
Побий вас грім усіх! Сідлайте коней!
Не гаючись, збирайтеся у путь.
О виродку бездушний! Я тобі
Присутністю не буду докучати!
На щастя, є іще одна дочка.
Г о н е р и л ь я
Ви слуг моїх б'єте. П'янюги ваші
Кричать на всіх, неначе на підлеглих.

Входить герцог А л ь б а н с ь к и й.
Л і р
Так, пізно я розкаявся.
(До герцога)
Ви, сер,
Із нею спільник? – В путь! Сідлайте коней! –
Невдячносте із серцем кам'яним,
Коли у рідну доньку ти вселилась,
Страшніша ти за чудиська морські!

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Сер, заспокойтесь.

Л і р
(До Гонерилі)
Коршуне жадібний,
Ти брешеш! Вірні лицарі мої –
Надійні люди якостей високих,
Що власну честь цінують над усе
І знають свій обов'язок. Провина
Корделії була така нікчемна!
Чому ж я перебільшив цю помилку
І, вирвавши з грудей свою любов,
Наповнив їх отрутою і жовчю?

Яким я був сліпим! О, Ліре! Бий
В ті двері, звідки випустив ти розум
І дурості дозволив увійти.
(Б'є себе по голові.)
Гей, люди, в путь!

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Мілорде, в чому справа?
Не знаю я, чому ви схвилювались.

Л і р
Я вірю вам. – Почуй мене, природо!
Якщо створила ти оцю тварюку,
Щоб та дітей плодила, зупинись
І покарай безпліддям! Відними
Благословенну здатність материнства!
Нехай же тіло прокляте її
Не принесе на радість їй нащадка.
Якщо ж дарує доля їй дитя,
Хай мукою воно для неї стане,
Щоб зморшками укрилося чоло
І борозни від сліз порили щоки.
Хай материнська ласка і турботи,
Усі душевні сили, що віддасть
Вона на догляд і на виховання,
Обернуться в ніщо. Хай зрозуміє,
Наскільки гірше за укус змії
Дочки чи сина власного невдячність!
Геть звідси, геть!
(Виходить.)

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Скажи заради бога,
Чому він розгнівився?

Г о н е р и л ь я
Так, пусте.
Впадає у дитинство. Хай кричить.

Лір повертається.
Л і р

Куди поділась половина почту?
Було їх сто, а стало п'ятдесят.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
У чому справа?
Л і р
Зараз відповім.
(До Гонерильї)
Життя і смерть! Соромлюсь, що забув
Я через тебе чоловічу гідність
І мимоволі плачу, хоч не варта
Ти сліз моїх. Захирій, пропади
Від батьківських прокльонів!.. О, не плачте,
Старечі очі, що були сліпі,
А то я вирву вас і на підлогу
Услід сльозам, що капають, жбурну.
До чого все дійшло! Та будь що буде.
Іще одна дочка у мене є.
Вона, я знаю, добра і дбайлива.
Я розкажу про тебе їй. Вона
Подряпає лице тобі, вовчице!
Чекай, іще собі я поверну
Колишню міць, якої я позбувся,
І поверну собі колишній сан!

Ідуть геть Лір, Кент і почет.

Г о н е р и л ь я
Ти чув цей крик?

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Звичайно, Гонерильє.
Та бути упередженим не можу.

Г о н е р и л ь я
Про це доволі. – Освальда покличте!
А ти, шахраю, ти, мерзенний блазню,
За паном вимітайся звідсіля!

Б л а з е н ь. Дядечко Ліре! Дядечко Ліре, зачекай, захопи з собою блазня!
Достатньо капкана

Чи просто аркана,
Щоб лиса спіймати.
Та чим я дістану
Дочку препогану?
Тож мушу тікати.
(Іде геть.)
Г о н е р и л ь я
Придумав непогано: ціла сотня
Головорізів, що завжди готові
Підтримати фантазії його
І силою, і зброєю! Навіщо
Терпіти нам капризи, сварки, буйства,
Щоденно ризикуючи життям? –
Та де ж той Освальд?

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Думаю, що ти
Вдалась до перебільшення.

Г о н е р и л ь я
Вважаю,
Що краще бути надто обережним,
Аніж бездумно вірити комусь.
Я добре знаю батьківський характер,
І все сестрі про нього написала.
Якщо вона, одержавши листа,
При батьку сотню лицарів залишить
Усупереч мені...
Повертається О с в а л ь д.
Нарешті ти!
Чи лист уже готовий?

О с в а л ь д
Так, міледі.
Г о н е р и л ь я
Візьми людей з собою – і на коней.
Побоювання наші опиши
Регані усно. І додай від себе
Усі, які захочеш, міркування.
Щаслива путь! Скоріше повертайся.
Освальд виходить.

А ваша безхарактерність, мілорде, —
Будь не у гнів вам сказано – скоріше
Відсутність волі й мужності, ніж мудрість
Або, принаймні, справжня доброта.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Зате вже ти з характером. І ніби ж
Невтомно б'єш у ціль. Дивись, бо схибиш.

Г о н е р и л ь я
Побачимо...

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Майбутнє нам покаже.
Ідуть геть.

Сцена п'ята

Двір у замку герцога Альбанського.
Входять Л і р, К е н т і б л а з е н ь.

Л і р. Вирушай у Глостер з цим листом. Не додавай дочці нічого від себе, а лиш
відповідай на питання після того, як вона прочитає листа. Поспішай, бо я приїду туди
раніше за тебе.

К е н т. Я не зімкну очей, мілорде, доки не передам вашого листа.

(Іде геть.)

Б л а з е н ь. Якби мозок людини був у п'ятах, чи не загрожували б йому мозолі?

Л і р. Загрожували б.

Б л а з е н ь. В такому разі вітаю тебе: твоєму мозку ніколи не доведеться ходити в
черевиках.

Л і р. Ха-ха-ха.

Б л а з е н ь. Побачиш, як милостиво прийме тебе друга донька. Хоч одна схожа на
іншу, як лісове яблуко на садове, дозволь мені знати те, що я знаю.

Л і р. А що ж ти знаєш, друже?

Б л а з е н ь. Що на смак вони обидві виявляться кислими, як два лісових яблука. Чи
можеш ти сказати, чому ніс посередині обличчя?

Л і р. Ні.

Б л а з е н ь. Щоб мати по оку з обох боків. Чого не рознюхає ніс, побачать очі.

Л і р. Я був несправедливим до неї...

Б л а з е н ь. А чи можеш ти сказати, як устриця робить свою раковину?

Л і р. Ні.

Б л а з е н ь. Я теж не можу. А навіщо равлику хатка, я знаю.

Л і р. Навіщо?

Б л а з е н ь. Щоб ховати туди свою голову. Він же не віддає її своїм дочкам, а лиш висовує звідти ріжки.

Л і р. Треба переробити свою природу. – Такого доброго батька! – Готові коні?

Б л а з е н ь. Твої осли пішли за ними. А ось дуже просто відгадати, чому в семизір'ї лише сім зірок.

Л і р. Тому що їх не вісім?

Б л а з е н ь. Точнісінько. З тебе вийшов би хороший блазень.

Л і р. Все повернути силою! Невдячне чудовисько!

Б л а з е н ь. Якби ти був моїм блазнем, дядечко, я б шмагав тебе за те, що ти рано постарів.

Л і р. Як це?

Б л а з е н ь. Тобі не можна старіти, доки не порозумнішаєш.

Л і р

Не доведіть, боги, до божевілля!

Дай сили, небо, розум зберегти!

Входить п р и д в о р н и й.

Готові коні?

П р и д в о р н и й

Так, мілорде.

Л і р

Їдьмо!

Б л а з е н ь

Для сміху не знаходжу я причини.

Вас у житті також чекають зміни.

Ідуть геть.

ДІЯ ДРУГА

Сцена перша

Двір у замку графа Глостера.

Входять з різних сторін Е д м у н д і К у р а н.

Е д м у н д. Вітаю, Куране.

К у р а н. Добридень, сер. Я щойно сповістив вашого батька, що герцог Корнуольський і герцогиня Регана прибудуть сюди надвечір.

Е д м у н д. З якою метою?

К у р а н. Справді не знаю. Ви чули новини? Те, про що всі шепочуться, та вголос не говорять.

Е д м у н д. Ні, не чув. Розкажи, будь ласка.

К у р а н. Схоже на те, що буде війна між герцогами Корнуольським і Альбанським. Невже не чули?

Е д м у н д. Ані слова.

К у р а н. З часом почуєте. Прощайте, сер.
(Іде геть.)

Е д м у н д

Надвечір буде герцог? Дуже добре.

Складається усе мені на користь.

Під варту взяти брата хоче батько.

Мені в такому разі тільки слід

Не пропустити випадок зручний. –

На пару слів спустись до мене, брате!

Входить Е д г а р.

Тобі потрібно, брате, рятуватись.

Дізнався батько, де тебе сховав я.

Тож скористайся ніччю і біжи.

Скажи, ти не висловлювався часом

Про Корнуола якось непоштиво?

Сюди він їде і Регана з ним.

Чи не казав ти щось про їхні чвари

Із герцогом Альбанським? Пригадай.

Е д г а р

Я пам'ятаю добре – не казав.

Е д м у н д

Сюде іде наш батько, з ним сторожа.

Пробач, що я удавано з піхов

Дістану меч. Дістань і ти свій також,

Немов би ми б'ємося. "Бий! Здавайся!"

Я чую кроки. – Гей, сюди! Вогню!

Сюди! – Рятуйся, брате! Прощай!

Едгар виходить.

Потрібно трохи крові, щоб здавалось,

Що тут був справжній бій.

(Ранить себе у руку.)

Буває, й більше

Себе п'яниці ріжуть для забави. –

На допомогу! Батьку!.. Ні душі.

Входить Г л о с т е р і с л у г и зі смолоскипами.

Г л о с т е р

Де цей негідник?

Е д м у н д

В темряві з мечем

Він тут стояв, і шепотів закляття,

І місяць закликав допомогти.

Г л о с т е р

Де він тепер?

Е д м у н д

Погляньте, я в крові.

Г л о с т е р

Та де ж подівся він?

Е д м у н д

Туди побіг він,

Коли переконався, що не зміг...

Г л о с т е р

Чекай. – Спіймать його! За ним! Скоріше!

Кілька слуг виходять.

Не зміг чого?

Е д м у н д

Не зміг мене схилити

Убити вас. Даремно я казав,

Що небеса карають батьковбивців,

Нагадував, які тісні зв'язки

Існують поміж батьком і синами.

Упевнившись, що я відкинув з жахом

Його безбожні плани, він дістав

Раптово меч і, кинувшись на мене,

Поранив руку. Ми зійшлись в двобою.

Та бачачи, що я не відступаю,

І налякавшись крику, він утік.

Г л о с т е р

Нехай біжить, арешту не уникне.
А схоплять – і кінець. До нас приїде
Наш благородний герцог уночі.
Надіюсь я, що видасть він указ
Про розшуки злочинця й нагороду
Тому, хто владу наведе на слід,
І про негайну смерть за укривання.

Е д м у н д

Коли я умовляв його позбутись
Своїх жорстоких замірів, а він
Був непохитний, спробував злякати
Я викриттям, та він мені сказав:
"Ти, незаконний сине, маєш намір
Змагатися зі мною? Хто повірить
Твоїм словам? І чим ти доведеш
Правдивість звинувачень? Я спростую
Твої сумнівні докази, а почерк
Підробкою усім оголошу.
І хто захоче слухати тебе?
Потрібно бути зовсім тупоумним
Або сліпим, принаймні, щоб не бачить,
Що смерть моя так вигідна тобі!"

Г л о с т е р

Негідник підлий! Навіть власний підпис
Він заперечить? Ні, не мій він син!
Сурми за сценою.
Приїхав герцог, та не знаю – нащо?
Умовлю перекрити всі шляхи
І гавані. Не вислизне злочинець.
По всій країні треба розіслати
Зображення його. Тобі ж, мій сину,
Надам я право з герцогської згоди
Успадкувати все моє майно.
Входять герцог К о р н у о л ь с ь к и й,
Р е г а н а і почет.
Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
Ну як, мій друже? Тільки-но приїхав,
А вже новини дивні я почув.

Р е г а н а

Якщо це правда, то немає кари,
Щоб не була м'якою. Як здоров'я?

Г л о с т е р

Душа сумує і розбите серце.

Р е г а н а

Невже хрещеник батька, ваш Едгар,
Ховав злочинський намір вас убити?

Г л о с т е р

О леді, леді! Соромно зізнатись!

Р е г а н а

Були у нього друзі-розбишаки
Із батьківського почту?

Г л о с т е р

Я не знаю.
Усе це надто тяжко!

Е д м у н д

Так, були.

Р е г а н а

Чому ж тут дивуватися? Цей набрид,
Напевне, і підбурював його,
Щоб спадок ваш з убивцем пропивати.
Від товариства їх застерігає
Сестра листом, і я покину дім,
Коли вони приїдуть на постій.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й

І я також, Регано. – Чув, Едмунде,
Що ви себе при цьому гідним сином
Сьогодні показали?

Е д м у н д

Я зробив
Лиш те, що нам обов'язок велить.

Г л о с т е р

Його умисний замір він розкрив
І спробував затримати, та злодій
Його поранив.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
Послано погоню?

Г л о с т е р

Негайно.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й

Як спіймають, вже нікому

Не буде небезпечним він. Судіть

Його самі від імені мого.

А вас за вашу відданість і мужність,

Що так усі відзначили, Едмунде,

Хотів би я на службу запросити.

Таких людей не часто зустрічаєш.

Вас першого до себе я беру.

Е д м у н д

Я виправдаю вибір.

Г л о с т е р

Щиро вдячний

Вам, герцоге, за нього.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й

Адже ви

Не знаєте, чому ми тут з'явилися...

Р е г а н а

Та ще й невчасно, мало не вночі!

Ми потребуєм вашої поради

Відносно несподіваних подій.

Листи прислали нам сестра і батько,

Що між собою посварились. Звідси

Хотіли б ми, цю сварку розібравши,

Направити їм відповідь. Гінці

Чекають на листи. Наш добрий друже!

Свої турботи й прикрощі забудьте

Для наших суперечок, що не ждуть.

Г л о с т е р

Я радий вам служити, і за честь
Вважаю вас прийняти як гостей.

Всі виходять.

Сцена друга

Перед замком Глостера.

Входять з різних сторін К е н т і О с в а л ь д.

О с в а л ь д. Здоров будь, приятелю. Ти тутешній?

К е н т. Так.

О с в а л ь д. Де б нам поставити коней?

К е н т. У будь-яку калюжу.

О с в а л ь д. Скажи без жартів, будь другом.

К е н т. Я не друг тобі зовсім.

О с в а л ь д. А мені байдуже до твоєї дружби.

К е н т. Попадись ти мені в Ліпсберійській оборі, не було б тобі байдуже.

О с в а л ь д. Чого ти причепився до мене? Я тебе не знаю.

К е н т. Зате я тебе знаю.

О с в а л ь д. Хто ж я по-твоєму?

К е н т. Шахрай, мерзотник, лизоблюд, надутий дурень і нахаба. Холоп і підлабузник у шерстяних панчохах, з підлою душею. Кривляка з помадою і люстерком у скриньці, єдиним твоїм багатством. Огидна сволота, готова на будь-яке паскудство, щоб відзначитися. Покруч жебрака, боягуза й пройдисвіта. Спробуй зректися хоч одного з цих звань, і я відлупцюю тебе до безтями!

О с в а л ь д. От безглуздий! Казати все це людині, яка його не знає і яку він сам вперше бачить!

К е н т. Ах ти, лакейська пико! Що ж ти вдаєш, ніби не знаєш мене? А хто два дні тому збив тебе з ніг і віддубасив на очах короля? Берись за меч, анахтемська потворо! Хоч іще ніч, та світить місяць. Зараз я зроблю з тебе яешню. Берись за меч, папільйотко з перукарні, берись!

(Дістає меч.)

О с в а л ь д. Відчепись! Я не бажаю мати з тобою справи.

К е н т. Дістань меч, паскудо! Ти привіз листа проти короля. Ти спільник тої бундючної ляльки, що умишляє лихе проти батька-короля. Захищайся, негіднику, бо я покришу тебе й підсмажу! Тримайся, ледащо, відбивай мої удари!

О с в а л ь д. Ріжуть! Пробі! Гвалт!

К е н т. Захищайся, нікчемо! Відбивайся, холую!

(Б'є його.)

О с в а л ь д. На допомогу! Ріжуть! Убивають!

Входить Е д м у н д.

Е д м у н д. Що тут за бійка? В чому справа?

К е н т. Прошу сюди, люб'язний! Підходьте, я вас почастую. Спробуйте крові, молодий чоловіче.

Входить Г л о с т е р.

Г л о с т е р. Бійка? Зброя? Що тут відбувається?

Входять герцог Корнуольський, Регана і слуги.

Герцог Корнуольський

Наказую негайно припинити!

Хто меч підніме, вмере. - Це хто такі?

Р е г а н а

Гінці від короля і від сестри.

Герцог Корнуольський

Яка причина призвела до бійки?

О с в а л ь д

Пробачте, ледве дихаю, мілорде.

К е н т. Ще б пак! Набрався ти страху! Ех ти, боягузе, навіть природа зрікається тебе. Не вона, а якийсь кравець змайстрував тебе.

Герцог Корнуольський. От дивак! Чому кравець? Хіба кравець може викроїти людину?

К е н т. Звичайно, кравець, сер. А хто ж іще? Каменяр або маляр за годину чи дві зробили б щось ліпше.

Герцог Корнуольський. Все ж таки, чому ви зчепились?

О с в а л ь д. Цей старий грубіян, над яким я зглянувся через його сиву бороду...

К е н т. Ах ти ж, зайва буква в азбуці! - Мілорде, дозвольте, я розітру його на порошок і пофарбую ним стіни нужника. "Зглянувся через його сиву бороду..." Ах ти, трясогузко!

Герцог Корнуольський

Наказую мовчати! Ти забув

В присутності кого ти розкричався?

К е н т

Я пам'ятаю, сер. Але у гніву

Свої права.

Герцог Корнуольський

Що ж викликало гнів?

К е н т

Розгнівало мене, що носить зброю
Безчесний і закінчений холоп.
Брехливий підлабузник! Мов щурі,
Такі, як він, шматують узи крові
І потокають пристрастям нечистим,
Які бентежать душі їх панів;
Готові лити масло у вогонь,
А воду крижану – у лютий холод.
Що "так", що "ні" – для них усе одно,
Аби лиш неодмінно догодити
Господарю, за ким вони, як пси,
Облизуючись, бігають покірно.
А, щоб тобі! Чому ти шкіриш зуби,
Неначе блазень я? Який тут сміх?
Такого б гусака в Саремське поле,
То я б тебе до Камелота гнав.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
Ти з глузду з'їхав?

Г л о с т е р
Чом ви посварились?

К е н т
Немає в світі більшої відрази,
Ніж викликає в мене цей шахрай.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
Чому ти шахраєм його вважаєш?

К е н т
Не до смаку мені його обличчя.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
Можливо, і моє або її?

К е н т
Завжди прямим я намагався бути.

Тож, кажучи по правді, зустрічались
Мені обличчя кращі, аніж ті,
Що бачу я тепер перед собою.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
Ах, ось яка це пташка! Хтось його
За прямоту хвалив необережно,
А він і розпустився, ніби він
Прямий і чесний, лестити не вміє
І не боїться різко говорити.
Таким його й сприймайте. Він простий.
Мені такі обманщики відомі.
У їх брехливій правді більше зла,
Ніж в плазуванні двадцяти придворних.

К е н т
Дозвольте вам по совісті і честі
Перед обличчям вашим світлочолим,
Що сяє, наче Феб, промінням дня...

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
Чекай. Що означають ці слова?

К е н т. Вам не подобалась моя манера говорити, і я змінив її. Справді, я не лестун. Але той, що вас обдунив прямотою, був простим негідником. До цього розряду простоти я не можу себе зарахувати.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
(До Освальда)
Чим ти його образив?

О с в а л ь д
Я – нічим.
А от недавно зопалу король
Мене ударив. Цей, щоб прислужитись,
Підкрався ззаду, повалив мене
І збиткувався грубо над лежачим.
Король його за подвиг похвалив,
А він і тут накинувся на мене,
Героєм відчуваючи себе.

К е н т

Послухати базіку, то Аякс
З ним поруч – цуценя.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
Несіть-но диби!

Посидиш в них, невігласе й хвалько!
Провчу тебе!

К е н т

Старий вже я учитись.
Без колодок давайте. Я на службі
У короля, і посланий гінцем.
Його гонець – двійник його особи.
Малу повагу виявите ви,
У колодки посла його забивши.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
Подайте колодки! Посидиш в них,
Скажімо, до обіду.

Р е г а н а

До обіду?
До вечора! І всю наступну ніч!

К е н т

За що, міледі? Будь я навіть псом,
А не гінцем, що лист привіз від батька,
Не варто так поводитись зі мною.

Р е г а н а

Та ви негідник, а не батьків пес!

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
Ось про таких людей сестра і пише. –
Де ж колодки?

Приносять колодки.

Г л о с т е р

Послухайте, мілорде,
Облиште це. Нехай гінця карає
У відповідь на скаргу сам король.

Карають так злочинців, лиходіїв,
Усяку чернь. Король за це на вас
Образиться.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
За все я відповім.

Р е г а н а

Скоріше вже образиться сестра,
Що тут її придворного паплюжать
При виконанні наданих доручень. –
Саджайте в колодки його!
Кента саджають у колодки.
Ходім.
Всі, крім Глостера і Кента, ідуть геть.

Г л о с т е р

Хоч жаль тебе, та герцога наказ
Не виконати – просто неможливо.
Я спробую за тебе заступитись.

К е н т

Не треба, сер. В дорозі я не спав.
Тепер, принаймні, я спокійно висплюсь.
Велике горе – ноги защемить.
Ні, значно гірше защемити серце.
Прощайте, сер.

Г л о с т е р

Зробив недобре герцог.
(Іде геть.)

К е н т

Так, мій король, що далі, то все гірше.
Потрапиш, певне, ти з дощу під ринву. –
Скоріше б місяць, всесвіту маяк,
Зійшов на небі. Хочу прочитати
Листа у тьмяних променях його.
Трапляються в нещастях чудеса:
Я звістку від Корделії отримав!
Дізналася вона, де я ховаюсь,
І пише, що чекає з нетерпінням
Можливості мені допомогти.

А поки що зімкну свої повіки,
Щоб свій ганебний прихисток не бачить.
Ну, доле, надобраніч! Посміхнися
І колесо удачі покрути.
(Засинає.)

Сцена третя

Ліс.
Входить Е д г а р.

Е д г а р
Я вислухав собі заочний вирок,
Погоню пересидів у дуплі.
Та де подітись? Гавані закриті,
В усі кінці розіслана сторожа.
Усюди пастки. Виходу нема.
Мені, щоб врятуватись, доведеться
Собі надати вигляду такого,
Яким нестерпна, жалюгідна бідність
На звірів перетворює людей.
Грязюкою я вимажу обличчя,
Волосся розкуйовджу, обмотаюсь
Рядниною і побреду назустріч
Дощу і вітру, сонцю і грозі.
За приклад божевільних із Бедламу
Собі візьму. Вони блукають всюди,
Втикаючи собі у голе тіло
Із криком голки, цвяхи, колючки,
І жах наводять виглядом своїм.
Вони збирають всюди подаяння:
На фермах, у вівчарнях, на млинах,
Де лайкою, де плачем. Будь-який
"Нещасний Том" хоч щось у світі значить,
А я, Едгар, воістину – ніщо.
(Іде геть.)

Сцена четверта

Перед замком Глостера.
К е н т у колодках. Входять Л і р, б л а з е н ь

і п р и д в о р н и й.

Л і р

Як дивно, що поїхала вона,

Гінця мені з листом не відіславши.

П р и д в о р н и й

Наскільки знаю я, іще учора

Вона нікуди їхать не збиралась.

К е н т

Будь славен, мій господарє!

Л і р

Навіщо

Ти одягнув цей страм? Щоб згаять час?

К е н т. Ні, мілорде.

Б л а з е н ь. Ха-ха-ха! Міцні на ньому підв'язки! Коней прив'язують за голову, собак і ведмедів – за шию, мавп – за тулуб, а людей – за ноги. Хто занадто прудкий, тому одягають на ноги дерев'яні панчохи.

Л і р

Хто, знехтувавши гідністю гінця,

У колодки посмів тебе забити?

К е н т

Вона і він, шановна донька й зять.

Л і р

Ні!

К е н т

Так.

Л і р

Кажу я, ні!

К е н т

Клянусь, що так!

Л і р

Ні, ні, вони б зробити не посміли!

К е н т

Але ж посміли, бачите самі.

Л і р

Заприсягнусь Юпітером, що ні!

К е н т

Юноною клянусь, що так.

Л і р

Не вірю.

Вони б не ризикнули, не змогли,
Не побажали просто так зробити.
Це гірше, ніж убивство! Завдавать
Свідомої образи! Що зробив ти,
Ти, мій посол, накликавши на себе
Таку ганьбу?

К е н т

Коли привіз я в замок
Від вашої величності листа
І віддавав його, схилившись низько,
У залу вбіг іще один гонець,
Захеканий, спітнілий, у пилюці.
Він їм привіз листа від Гонерилї,
З яким він тут же виліз уперед,
Завадивши мені. Дочка і зять ваш
Її листа відразу прочитали.
Зібравши челядь, скочили на коней.
Мені ж звеліли їхати за ними,
Щоб дочекатись відповіді тут.
Я у дворі наткнувся на гінця.
Це той холуй, любимчик Гонерилї,
Що говорив із вами так нахабно.
Скипівши, я сказав йому усе,
Що думаю про нього. Намагався
Примусити узятися за меч,
Та боягуз весь дім підняв на ноги.
Ваш зять з дочкою вашою знайшли,
Що вчинок заслуговує на кару.

Б л а з е н ь. Зима ще не пройшла, якщо гуси летять в той бік.

Коли лахміття на плечах,
Мовчить у дітях кров.
Гаман у батьківських руках

Породжує любов.
Продажна доля і низька,
Бо зневажає бідняка.
З усього видно, дочки завдадуть тобі стільки прикрощів, що й за рік не перелічиш.
Л і р
Мене задушать ці серцеві спазми!
Істерико, не муч мене, відхлинь! –
Так де дочка, ти кажеш?

К е н т
У покоях.
Гостює в графа.
Л і р
Не ходи зі мною.
Залишся тут.
(Іде геть.)
П р и д в о р н и й
Ти правду розказав?
Нічого більше ти не заподіяв?

К е н т
Нічого більше. Та чому вас мало
Із королем? Де лицарі і сквайри?
Б л а з е н ь. Якби ти сидів у колодках за таке питання, це було б заслужено.
К е н т. Чому, блазню?
Б л а з е н ь. Треба тебе віддати в науку до мурашки. Хай тебе навчить, що взимку не працюють. Тільки сліпі тикаються носами замість того, щоб дивитись очима. А ніс дається для того, щоб нюхати, чим смердить. Відступись, коли з гори котиться велике колесо, щоб не зламати шию, але хапайся за нього, коли воно котиться на гору. Якщо мудрець тобі дасть кращу пораду, повернеш мені мою. Я хотів би, щоб тільки мерзотники користувались нею, оскільки дає її блазень.
Хто любить гроші гаряче
І за копійку гине,
Той в небезпеці утече
І у нещасті кине.
А блазень буде, як не лай,
І вірним, і безжурним.
Він чесний блазень, не шахрай,
Хоч і зоветься дурнем.
К е н т. Де ти, дурню, це вивчив?
Б л а з е н ь. Де б не вивчив, та не в колодках, як ти, дурню.

Повертається Л і р з Г л о с т е р о м.

Л і р

Захворіли? Не можуть говорити?
Так стомлені дорогою? Відмовки!
Це – знаки неповаги! Хай вони
Подумають, як слід. Сходи іще раз.

Г л о с т е р

Володаре! Ви ж знаєте, що герцог
Буває часто згарячу нестримним.
Не можна суперечити йому.

Л і р

Прокляття! Що за чорт! Чому нестримний?
Мені потрібно бачить, зрозумій,
Його й дочку.

Г л о с т е р

Я говорив їм це.

Л і р

Ти говорив! А зрозумів мене ти?

Г л о с т е р

Так, мій король.

Л і р

Повинен ти сказати:

Король із Корнуолом і дочкою
Бажає неодмінно говорить
Як батько, що чекає їхніх послуг.
Ти передав їм це? Життя і кров!
Піди, скажи нестримному... Та може,
Він справді хворий? Почекай, не треба.
Хворобі можна вибачити все.
Втрачаємо ми владу над собою,
Коли безсилі тіло і душа.
Я надто був гарячим, не подумав.
Не можна мову хворої людини
Сприймати безумовно, усерйоз.
Але зажди.
(Дивлячись на Кента)

Скажи, якого чорта
У колодки забитий мій гонець?
Ні, їх від'їзд сюди – то хитрий виверт.
Звільнить його! А їм піди скажи,
Що хочу я їх бачити негайно,
Що я їм наказав прийти сюди
І пояснити все. Бо під дверима
У барабани бити накажу,
Щоб навіть сон помер від переляку.
Г л о с т е р
Хоч би усе скінчилося добром!
(Іде геть.)
Л і р
Як боляче у грудях б'ється серце!

Б л а з е н ь. А ти гримни на нього, дядечко, як кухарка на в'юнів, яких вона живими
запікала в тісті. Вона лупцювала їх качалкою по головах і примовляла: "Не висовуйтесь,
шибеники!" А її брат з великої любові до коня годував його сіном з маслом.
Входять г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й, Р е г а н а, Г л о с т е р і слуги.
Л і р
Привіт вам, діти.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
Добрий день, мілорде.
Кента звільняють.
Р е г а н а
Я рада бачить вас.
Л і р
Звичайно, рада.
Інакше б варто розірвати шлюб
З могилою, де мирно спочиває
Матуся-перелюбниця.
(До Кента)
Тебе
Уже звільнили? – Та про це пізніше. –
Моя Регано мила! Мусиш знати:
Твоя сестра – негідниця жорстока.
Вона мені, мов коршун, уп'ялась
Невдячністю своєю в бідне серце.
Немає слів сказати. Не повіриш,
Яка черства і зла вона, Регано!

Р е г а н а

Спокійніше, мілорде. Я скоріше
Повірю в те, що ви не оцінили
Її заслуг.

Л і р

Як розуміти це?

Р е г а н а

Не можу припустити, щоб сестра
Забула свій обов'язок. Можливо,
Їй довелось приборкати безчинства,
Які творив надміру буйний почет.
Я схвалюю такий тверезий крок.

Л і р

Прокляття їй!

Р е г а н а

Мій батьку, ви старі.
Життя іде до краю. Вам потрібні
Підтримка і поради тих, хто знає
Природу вашу краще, аніж ви.
Тому прошу, будь ласка, поверніться
До Гонерилї. Визнайте, що ви
Були у вашій сварці винуваті.

Л і р

Мені просити вибачення в неї?
На що це буде схоже? Подивися.
(Стає навколїшки.)
"О доню, я нікчемний і старий.
Навколїшках молю тебе надати
Мені притулок, їжу і постіль!"

Р е г а н а

Облиште блазнювати, батьку. Досить.
До неї поверніться.

Л і р

(підіймаючись)

Ні, ніколи!

Вона мій почет зменшила удвоє,
На все дивилась скоса, непривітно

І кидала крізь зуби злі слова.
Хай небеса свою спрямують помсту
На голову її. Хай лихоманка
В ній зародки вбиває!

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
Свят, свят, свят!
Л і р
Хай блискавки стрімкі своїм вогнем
Навік засліплять безсоромні очі!
Нехай красу спотворять її пари,
Що сонце викликає із болота!

Р е г а н а
О боже! І мене, напевне, в гніву
Ви будете так само проклинать?

Л і р
Тебе? О ні! Тебе не прокляну я.
Ти не така. Ти лагідної вдачі.
Її пихатий погляд викликає
У мене шал, а твій дарує мир.
Не будеш ти скорочувати кошти
На почет мій, і позбавляти втіх,
І в замку замикатися від мене.
Обов'язок ти краще розумієш
І ввічливості правила також.
Не зможеш ти забути, що тобі
Віддав я половину королівства.

Р е г а н а
Прошу вас, повернімося до справ.

Л і р
Хто в колодки забив мого гінця?

Сурми за сценою.
Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
Чий це сурми?
Р е г а н а
Певне, Гонерильї.

В листі ведеться мова про приїзд.

Входить О с в а л ь д.

Чи прибула вже ваша господиня?

Л і р

Оцей чванько тому такий нахабний,
Що впевнений в заступництві хазяйки.
Геть із моїх очей!

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й

Скажіть мені,

Чим я, мілорде, можу вам служити?

Л і р

Хто наказав забити в колодки
Мого гінця? Я певен, ти не знала
Про це, Регано!
Входить Гонерилья.
Хто це? Боже мій!
Якщо тобі не осоружна старість,
Покірність мила, і якщо ти сам
Не молодий, тебе я закликаю:
Пробач свого раба і захисти!
(До Гонерильї)
Не соромно моєї сивини?
Невже, Регано, подаси їй руку?

Г о н е р и л ь я

Подасть, звичайно. А чому б і ні?
Не все провина, що вважає нею
Старий буркун.

Л і р

О груди! Як могли
Все стерпіти і цілими лишитись? –
Як в колодки потрапив мій гінець?

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й

З мого наказу, сер. І я даремно
Його іще так м'яко покарав.

Л і р

Це ви самі насмілились? Самі?

Р е г а н а

Своїх років не забувайте, батьку.

Живіть у відповідності із ними.

Ще не скінчився місяць. Поверніться ж

До Гонерильї і живіть у неї,

Півпочту розпустивши. Ну, а потім

З таким же штатом просимо до нас.

Сама я тут у Глостера гостюю.

Не можу, як належить, вас приймать.

Л і р

До неї повернутись?! Розпустити

Півпочту? Краще буду я без даху!

Із вовком і совою я віддамся

На милість непогоди і нужди!

До неї повернутись? Є в запасі

Палкий король Французький, що узяв

Без посагу дочку мою молодшу.

Я кинусь їм у ноги, попрошусь

Безпомічним нахлібником до смерті!

До неї повернутись? Ще признач

Підручним бути у цього лакея!

(Показує на Освальда.)

Г о н е р и л ь я

Як хочете.

Л і р

Із розуму не зводь

Мене, жорстока донько. Я не буду

Надалі заважати тобі. Прощай.

Я більше не зустрінуся з тобою.

Та все ж таки ти – кров, ти – плоть моя,

Або, скоріш, болячка тої плоті,

Моя тяжка хвороба, мій гнійник.

Тебе я не картаю. Хай в тобі

Прокинеться колись раптово совість.

Я стріл не кличу на твоє чоло

У праведного бога-громовержця.

Як хочеш, як зумієш, виправляйся.

Я почекаю. Буду у Регани
У колі сотні лицарів.

Регана

Боюсь,
Що я прийняти зараз вас не можу.
На вас я не чекала. Краще, батьку,
Послухайтеся сестри. Ви посварились.
Та ви старі, і все уже забуто.
Видніше їй, що треба вам робить.

Лір

Як можеш ти казати це?

Регана

Мій батьку,
Півсотні чоловік цілком достатньо.
Навіщо більше? Забагато й цих:
І дорого, і страшно. При двовладді
Із натовпом таким в одному замку
Нелегко нам підтримувати мир.

Гонерилья

Скажіть, чому не може вам служити
Її двірцева челядь чи моя?

Регана

І правда, сер. А будуть недбайливі,
То ми їх швидко приведем до тями.
До себе на постій дозволю взяти
Лиш двадцять п'ять, а більше не впусщу.

Лір

Я вам усе віддав!

Регана

І вчасно, батьку.

Лір

Все передав на розсуд ваш. Собі
Лишив я сотню лицарів і право
По місяцю у вас із ними жити.
А ти до себе вступиш двадцять п'ять?

Ти це сказала, дочко?

Р е г а н а

Так, сказала.

Лиш двадцять п'ять, повторюю ще раз.

Л і р

Тоді погані не такі й погані,

Коли є гірші. Хто за всіх не гірший,

Той, значить, добрий.

(До Гонерильї)

Їдемо назад.

Півсотні більше двадцяти п'яти

Удвічі. Отже, ти удвічі краща.

Г о н е р и л ь я

Навіщо вам потрібні п'ятдесят?

І двадцять п'ять, і десять зайві в домі,

Де нададуть вам вдвічі більше слуг.

Р е г а н а

Не треба й одного.

Л і р

Як розсудити,

Що зайве, що потрібне? Жебраки

І ті в нужді хоч щось, та мають зайве.

Зведіть до необхідності життя,

І люди перетворяться в худобу.

Навіщо так розкішно одягатись,

Коли одежа служить для тепла,

А ти в шовках, які не гріють зовсім?

Мені що найпотрібніше тепер?

Терпіння, лиш терпіння. Зглянься, небо!

Я бідний і старий. Років тягар

Мене зігнув додолу. Я не знаю,

Чому повстали дочки проти батька,

Але вдихни у мене правий гнів.

Молю, не допусти, щоб сльози бабські

Мені зганьбили щоки чоловічі!

Ні, відьми, я жорстоко вам помщусь!

Світ затремтить!.. Іще не знаю сам,

Що я зроблю, але таке зроблю я,
Що стане страшно. Думаєте, плачу?
Причин для сліз багато, та нехай
У мене в грудях розірветься серце,
Аніж посмію плакати. – Мій блазню,
Я зараз збожеволю! Ходім.

Лір, Глостер, Кент і блазень ідуть геть.
Здалеку наближається шум бурі.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
Ходімо й ми. Збирається гроза.

Р е г а н а
У замку тісно. Старика і почет
У ньому неможливо розмістити.

Г о н е р и л ь я
Сам винен. Чом від мене він поїхав?
Нехай на себе ремствує тепер.

Р е г а н а
Я б з радістю дала йому притулок,
Але нікому більше.

Г о н е р и л ь я
Так, я теж.
Де Глостер?

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
Проводжає старика.
Та ось він сам.
Повертається Г л о с т е р.
Г л о с т е р
У королі скипає
Від гніву кров.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
Що далі зробить він?
Г л о с т е р
Звелів на коней. А куди – не знаю.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
Ми заважать не будемо йому.

Г о н е р и л ь я
І відмовляти їхати не треба.

Г л о с т е р
Смеркається. Від моря суне буря.
А у степу на кілька миль навкруг
Нема й куща.

Р е г а н а
Сварливим і упертим
Такі нещастя з власної вини
Уроком служать. Зачиніть ворота.
Із ним тепер одні головорізи,
Що без труда його підбити можуть
На що завгодно. Будьмо обережні.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
Дружина має рацію. Замкніть
Ворота і сховаймося від бурі.

Ідуть геть.

ДІЯ ТРЕТЯ

Сцена перша

Степ.
Буря з блискавками і громом.
Входять з різних боків К е н т і п р и д в о р н и й.

К е н т
Чи є тут хтось, крім бурі?

П р и д в о р н и й
Є людина,
Чия душа, як буря, неспокійна.

К е н т

Я знаю вас. Скажіть, а де король?

П р и д в о р н и й

Він бореться з нестримністю стихії

І закликає ошалілий вітер

В безодню океану здуту землю

Або залити хвилями її.

Він рве своє волосся, і пориви

Його хапають з рук, несуть і крутять,

А він усім людським своїм єством

Щосили опирається двобою

Між вихором нестримним і дощем.

У ніч таку, коли барліг не лишить

Ведмедиця або голодний вовк,

Він бродить мокрий і простоволосий,

Безглуздій смерті кидаючи виклик.

К е н т

Хто з королем?

П р и д в о р н и й

Нікого. Тільки блазень,

Що жартами старається прогнати

Його печаль.

К е н т

Сер, судячи із того,

Що знаю я про вас, я вам відкрию

Важливу таємницю. Завели

Поміж собою герцоги Альбанський

І Корнуольський розбрат, хоч його

Приховують старанно від сторонніх.

У них є слуги, як у всіх вельмож,

Що нібито їм віддані. Насправді ж –

Французької корони шпигуни.

Відомості про наше королівство

Там знають добре. Знають про незгоди,

Про утиски старого короля,

Про ті секрети, поруч із якими

Усе це – квіточки. І ось тому

В роз'єднаний наш край з'явилося військо

Із Франції. Недогляд допоміг

На берег наш ступити без завади.
Французи вже готові розгорнути
Свої знамена і вступити в бій.
Тепер про вас. Якщо у вас довіра
До мене є, то поспішайте в Дувр.
Там знайдете ви ту, що буде вдячна
За звістку про страждання короля
І щедро нагородить вас. Останнє:
Я родом дворянин, вас добре знаю.
Тому цю справу вам і доручаю.

П р и д в о р н и й
Повернемось до цього.

К е н т
Ні. На знак,
Що я не той насправді, ким здаюся,
Ось гаманець. Беріть усе, що в ньому,
І вирушайте в путь. Іще візьміть
Цей перстень і, Корделію зустрівши,
Покажете його. Вона відкриє,
Хто я, ваш незнайомий співбесідник.
Ну і гроза! Піду за королем.

П р и д в о р н и й
Дозвольте, я потисну вашу руку.
Ви не хотіли б щось додати?

К е н т
Хочу.
Два невідкладних слова: хто з нас перший
Зустріне короля (бо я піду
В той бік, а ви ідіть у протилежний),
Той іншому повинен дати знак.

Розходяться.

Сцена друга

Інша частина степу.
Буря продовжується. Входять Л і р і б л а з е н ь.

Л і р

Дми, вітре! Дми, аж поки луснуть щоки!
Лий, зливо, як з відра і затопи
Все по шпилі флюгарок і дзвінниць!
Ви, блискавки, швидкі неначе думка,
Що спалюють дерева, не миніть
Простоволосу голову! Ти, громе,
Опуклість світу сплющ у варяницю,
Розбий природні форми, знищ насіння,
Яке невдячних плодить на землі!

Б л а з е н ь. Так, дядечко, свята вода угодників у сухому будинку значно приємніша,
ніж така злива надворі. Вернімось, дядечко, назад і попросимо у твоїх дочок
відпущення гріхів. Така ніч не розбирає ні дурнів, ні розумних.

Л і р

Вий, вихоре! Бий, блискавко! Лий, зливо!
Нащо вам я? Не дочки ви мені.
Бездушністю я вас не докоряю.
Я дітьми вас не звав, не дарував
Півкоролівства кожній. Тож вершіть
Свою жорстоку волю наді мною!
Я — ваша жертва, бідний і старий.
Чи помиляюсь я, і ви на службі
У злодійок, що дочками були?
Накинулись гуртом, і з ними разом
Б'єте навідліг голову дурну,
Подібну до моєї. Чи не стидно?

Б л а з е н ь. В кого є дім, щоб сховати голову, той з головою на плечах.

Як ні ума, ні грошей –

Не милий ти нікому.

Жебрак рахує вошей,

Уклавшись на соломі.

Одним себе втіша

Засмучений страждалець:

Коли болить душа,

Не думають про палець.

Не подобається? А чи була на світі красуня, яка б не копилила губи на власне
дзеркало?

Л і р

Зразком терпіння я віднині стану,
Ні слова більше не скажу.
Входить К е н т.
К е н т
Хто тут?
Б л а з е н ь. Все, що треба. Голова і хвіст, розумний і дурень.

К е н т
Так ось ви де? Нічних створінь і тих би
Подібна ніч злякала. Хижаків
Небесний гнів утримує в барлогах.
Відколи я живу, не чув, не бачив
Ніде таких шалених блискавиць,
Такої зливи і такого грому.
Цього не може стерпіти людина
Без наслідків.

Л і р
Боги, які гримлять
Над нами в небесах, тавром позначте
Таємних ворогів! Злочинце підлий,
У тебе на душі тяжіє злочин.
Опам'ятайся! Руку заховай,
Кривавий, та неспійманий убивце!
Клятвopушник в образі святого
І кровозмісник з праведним обличчям,
Відкрийте темні схованки сердець,
Своїх пороків кубла, і просіть
Про милосердя! Я, звичайно, грішний
Перед людьми, але не так, як інші
Переді мною.

К е н т
Він простоволосий!
Тут поруч є курінь. Сховайтесь там
Від бурі. Я тим часом повернуся
У дім, жильці якого ще твердіші,
Ніж камінь стін його. Туди я стукав,
Розшукуючи вас, та не впустили.
Я спробую ще раз. Як не добром,
То силою гостинності доб'юся.

Л і р

Я скоро збожеволю, здається. –
Що, друже мій, з тобою? Ти замерз?
Замерз і я. Де, брате, твій курінь?
Яка цікава штука необхідність:
Радіємо дурниці – куреню.
Мій блазню, серед власного нещастя
Мені краєчком серця жаль тебе.

Б л а з е н ь

(співає)

В кого розуму хоч дрібка,
Стерпить все: і дощ, і сніг.
Пересидить, мов куріпка,
Непростих обставин збіг.

Л і р. Справді, друже. – Ну, ве́ди нас у свій курінь.

Лі́р і Ке́нт іду́ть ге́ть.

Б л а з е н ь. Така ніч здатна остудити будь-які пристрасті. Перед тим як піти, скажу пророцтво:

Коли попи почнуть орати,
А шинкарі – не шахрувати,
Коли у приклад багатьом
Вже не палитимуть відьом,
В судах настане правосуддя
І брати в борг набридне людям,
Розпусник побудує храм,
Лихвар роздасть всі гроші сам,
Коли наклепник скаже: "Годі!",
В кишеню на полізе злодій
І поважатиме закон,
Тоді схитнеться Альбіон,
І всі навкруг, відчувши жах,
Почнуть ходити на ногах.
Це пророцтво зробить Мерлін, який буде жити після мене.

(Іде геть.)

Сцена третя.

Кімната в замку Глостера.

Входять Г л о с т е р і Е д м у н д.

Г л о с т е р. Не подобається мені ця бездушність, Едмунде! Коли я просив у них дозволу допомогти йому, вони стали хазяйнувати в моєму домі і заборонили під страхом вічної опали нагадувати про нього, просити за нього і будь-як його підтримувати.

Е д м у н д. Дивовижно і жорстоко!

Г л о с т е р. Тримай язик за зубами. Між герцогами чвари, але справи ще гірші. Сьогодні вночі я одержав листа, — небезпечно казати про це, — я сховав його у себе. За всі образи, що терпить король, чекає помста. В країні висадилося чуже військо. Ми повинні стати на бік короля. Піду розшукаю його і таємно допоможу. А ти займи герцога розмовами, щоб він не помітив моєї відсутності. Якщо він спитає, де я, скажи, що я хворий і ліг у постіль. Нехай я помру, — все одно мені загрожує смерть, — та я повинен допомогти королю, моєму старому володареві. Дивні діла відбуваються у світі, Едмунде! Будь обережним, будь ласка. (Іде геть.)

Е д м у н д

Піду негайно герцогу сказати

Про лист і про підтримку короля.

Ось випадок здобути в нього милість.

Чекають батька наслідки сумні.

Хай місцем він поступиться мені.

(Іде геть.)

Сцена четверта

Степ перед куренем. Буря продовжується.

Входять Л і р, К е н т і б л а з е н ь.

К е н т

Ось і курінь. Володаре, заходьте.

Жорстоку бурю краще переждати

У затишку.

Л і р

Іди, облиш мене.

К е н т

Ввійдіть.

Л і р

Чому розбити хочеш серце?

К е н т

Я краще розіб'ю своє. Ввійдіть.

Л і р

Який ти дивний! Чи таке вже горе
Замерзнути і змокнути до нитки?
Здається нам нікчемною напасть
Перед обличчям більшого нещастя.
Якщо ведмідь загнав тебе до моря,
Від люті хвиль ти кинеши у пашу.
Коли здоровий дух — чутливе тіло.
Та біль душі придушить інший біль.
Одне болить, одне я відчуваю:
Невдячність власних дочок! Адже це
Так неприродно й дивно, ніби рот
Кусає руку, що його годує.
Та я їм покажу! Доволі сліз.
В таку грозу і дощ мене прогнати!
Лий, зливо! Я усе тепер стерплю.
В таку грозу! Регано, Гонерильє!
Старого батька вигнати із дому,
Що вам віддавав усе і вас любив!
Від цього справді можна збожеволить!

К е н т

Володаре, сховайтесь від дощу.

Л і р

Про себе потурбуйся. Ураган
Полегшує мій біль, бо заважає
Про інше думати. Та я таки ввійду.
(До блазня)
Іди вперед. Ти бідний, безпритульний.
Я зараз помолюсь і ляжу теж.
Блазень входить у курінь.
Бездомні бідолахи, де ви зараз?
Як врятуватись вам від непогоди
В лахмітті, із порожнім животом,
Простоволосим? Я так мало думав
Про це раніше! Ось тобі урок,
Пихатий багатію! Стань таким же,
Відчуй усе, що відчують бідні,

І цим нещасним надлишок роздай
В ім'я небес, святих і справедливих.

Е д г а р (із куреня). Дев'ять футів, дев'ять футів глибини! Бідний Томе!

Блазень вибігає із куреня.

Б л а з е н ь. Не ходи туди, дядечко! Там нечиста сила! Ой страшно, ой страшно!

К е н т. Дай мені руку. Хто там?

Б л а з е н ь. Злий дух, злий дух! Він каже, що його зовуть бідний Том.

К е н т

Хто там сидить в соломі і гарчить?

Назовні вийди!

Із куреня виходить Е д г а р, що видає себе за божевільного.

Е д г а р

Нечистий переслідує мене!

В терновнику свистить північний вітер.

Лягай в холодну постіль і зігрійся.

Л і р. Ти все віддав своїм дочкам і став таким?

Е д г а р. Подайте що-небудь бідному Тому! Нечиста сила носила його через вогонь і полум'я, через броди й чорторії, через драгву й трясовину. Чорт підкладав Тому ножі під подушку, чіпляв мотузку над його стільцем, підсипав отруту в його юшку. Спокушав його скакати верхи на гнідому через містки-жердинки за своєю тінню, щоб спіймати зрадницю. Хай бережуть боги ваш розум. Брр, Тому холодно! Цур вас від вітру, чаклування і наслань. Подайте Тому милостиню. Його мучить нечистий. Ось він, поганий! Ну, постривай! Ось я його! Ось я його!

Буря продовжується.

Л і р

Що дочки із людиною зробили!

Ти все віддав? Нічого не зберіг?

Б л а з е н ь. Тільки фартух і лишився. А то нам було б ніяково дивитись на нього.

Л і р

Нехай чума, що носить в повітрі,

Твоїх паскудних дочок заразить!

К е н т

Володаре, нема у нього дочок.

Л і р

Не супереч! Хто міг іще знущатись
Із бідного, крім дочок? Бачу я,
Такий поміж людьми завівся звичай –
Своїх батьків із дому виганяти.
І правильно: навіщо народили
Жорстоких дочок? Так і треба нам!

Е д г а р
Якось недавно Піллікок
Сидів на купині...

Б л а з е н ь. Ця холодна ніч усіх нас зробить блазнями і божевільними.
Е д г а р. Стережись нечистої сили, слухайся батьків, тримай дане слово, не божись, не
заглядайся на чужу дружину, не привчай свою милу до розкошів. Бідний Том замерз.
Л і р. Ким ти був раніше?
Е д г а р. Пройдисвітом і вітрогоном. Кучерявив собі волосся, носив на капе-люсі
рукавичку, займався любощами з дамою серця. Клявся на кожному кроці і щодня
порушував клятви. Засинав з думкою про задоволення і просинався, щоб здобути їх для
себе. Пив і грав, а на жінок розпалювався не гірше турецького султана. Серцем був
брехливий, щедрий на обіцянки, важкий на руку; лінивий, як свиня, хитрий, як лисиця,
ненажерливий, як вовк, шалений, як пес, жадібний, як лев. Не дозволяй скрипу
черевичків і шелесту шовку спокушати тебе, не бігай за спідницями, стережись
лихварів, не слухай нашіптувань диявола.
В терновнику свистить північний вітер.
Та ну його, нехай собі свистить!
Мій син, дофін, туди не побіжить.

Буря продовжується.
Л і р. Тобі краще б лежати в могилі, ніж підставляти голе тіло під удари негоди. Невже
ось це, власне, і є людина? Придивіться до нього. На ньому все своє, нічого чужого. Ні
шовку від шовкопряда, ні волової шкіри, ні шерсті від вівці, ні запаху від мускусної
кішки. Всі ми з вами підробні, а він справжній. Неприкрашена людина і є саме ця бідна,
гола двонога тварина, і більше нічого. Геть, геть із себе все зайве! Ану ж відстебни мені
ось тут. (Зриває з себе одяг.)
Б л а з е н ь. Припини, дядечко. Не така ніч, щоб купатись. Тепер і крихітний вогник в
степу, мов іскра життя в старечому серці. Лиш вона і жевріє, все інше залякло. До
речі, там якийсь вогник блукає. Бачите?
Е д г а р. Це нечистий Флібертіджиббет. Він тиняється ночами до перших півнів.
Насилає більма, зизоокість і заячу губу, псує пшеницю і шкодить людям.
Аж тричі, здійснивши гріхи очевидні,
Святого Вітольда розгнівали відьми.

Наслав на них вітер
І скинув їх з мітел:
Не смійте грішити під завісою пільми!
Згинь, нечиста сила! Розсипся!
К е н т. Як ви відчуваєте себе, ваша величність?

Входить Г л о с т е р із смолоскипом.
Л і р. Хто це?
К е н т. Хто йде? Кого ви шукаєте?
Г л о с т е р. Хто ви такі? Як вас зовуть?
Е д г а р. Моє ім'я – бідний Том. Він їсть жаб, ропух, пуголовків і ящірок. В випадку, коли нечистий роздратує його, не гребує коров'ячими коржами, ковтає пацюків, гризе падло і запиває баговинням. Його шмагають різками, женучи із села в село, із колодок в кайдани, із ями до тюрми. Були у нього колись три свити на плечах, шість сорочок на боках, кінь у конюшні і меч при боці.
Та лиш мишей і пацюків
Нещасний Том сім років їв.
Стережись мого чорта, он він гасає. Тихо, Смолкін! Геть, нечистий!

Г л о с т е р
Яке у вас нікчемне товариство,
Володаре!
Е д г а р
О ні, Модо і Мего –
Злі духи не з простих. Вони – князі.

Г л о с т е р
Володаре, так виродились люди,
Що інколи ненавидять свій рід.
Е д г а р. Бідний Том замерз.
Г л о с т е р
Ідіть зі мною. Слухайте ваших доньок
Заборонив обов'язок мені.
Вони звеліли кинути в степу
Вас без притулку, в бурю й холоднечу,
Та я вас розшукав і відведу
Туди, де жде вас дах, вогонь і їжа.

Л і р
Спочатку я філософа цього
Спитати хочу: звідки грім береться?

К е н т

Ходімо з графом.

Л і р

Зачекай. Я хочу

Із цим фіванцем мудрим говорить.

Що знаєш ти?

Е д г а р

Як виганяти духів

І бити гадів.

Л і р

Я пораджусь з ним.

К е н т

(Глостеру)

Наполягайте, щоб ішов скоріше.

Він починає марити.

Г л о с т е р

Почнеш,

Коли бажають смерті рідні доньки!

Мав рацію вигнанець бідний Кент.

Ти думаєш, що Лір втрачає розум?

І є від чого. Ось і я за себе

Не можу поручитися тепер.

Я сина мав. Але його я зрікся,

Бо замах він на мене готував.

А я його, зізнаюсь, так любив!

Мені образа не дає спокою,

На серці сумно й тоскно... Що за ніч!

Ходімо, мій володаре.

Л і р

Чекайте.

Філософе, прошу, зробіть нам честь.

Е д г а р. Том замерз.

К е н т

Іди в курінь, зігрійся.

Л і р

Ми з ним також.

К е н т

Мілорде, нам потрібно в інший бік.

Л і р

Із ним я розлучатися не хочу.

К е н т

(Глостеру)

Щоб рушити скоріше, доведеться

Узяти божевільного.

Г л о с т е р

Ну, що ж?

Зовіть його.

К е н т

Ходімо з нами, брате.

Л і р

Ходімо, афінянине шановний.

Г л о с т е р

Але, прошу вас, тихше. Не шуміть.

Е д г а р

На башту налетів Роланд,

А та озвалась нагло:

"Британцями запахло!"

Ідуть геть.

Сцена п'ята

Кімната в замку Глостера.

Входять герцог К о р н у о л ь с ь к и й і Е д м у н д.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й

Перш ніж поїду, я йому віддячу!

Е д м у н д. О ні, мілорде! Тоді мені будуть докоряти, що вірність присязі заглушила мої синовні почуття. Мені страшно й подумати про це.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й. Тепер я бачу, що не тільки лихі нахили примусили

твого брата бажати батькової смерті, а що Глостер сам це заслужив.

Е д м у н д. Яка нещасна в мене доля! Доводиться жалкувати, що я вчинив правильно. Ось лист, про який він говорив мені. З нього видно, що він надавав французам потрібні відомості. О небо! Якби-то він не був зрадником і мені не довелося доносити про це!

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й. Ходімо зі мною до герцогині.

Е д м у н д. Якщо підтвердиться зміст листа, у вас попереду безліч турбот.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й. Підтвердиться чи не підтвердиться, а саме лист зробив тебе графом Глостером. Розшукай свого батька, щоб ми негайно затримали його.

Е д м у н д(на бік). Якщо я застану його втішаючим короля, це збудить ще більше підозр. (Голосно.) Я буду вірним своєму обов'язкові, хоч для цього мені доведеться придушувати голос крові.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й. Я вірю тобі, і моя любов замінить тобі батьківську. Ідуть геть.

Сцена шоста

Кімната на фермі поблизу замку.

Входять Г л о с т е р, Л і р, К е н т, б л а з е н ь і Е д г а р.

Г л о с т е р. Тут все ж таки краще, ніж просто неба. Так що вибачайте. Спробую зробити ще щось, щоб вам було зручніше. Я не надовго вас залишу.

К е н т. Його розум не витримав такого потрясіння. – Боги віддячать вам за доброту!

Глостер виходить.

Е д г а р. Фратеретто кличе мене і каже, що Нерон ловить рибу на озері п'їтьми. Молись, дурнику, і стережись нечистого.

Б л а з е н ь. Скажи, дядечко, якого звання божевільний? Він дворянин чи холоп?

Л і р. Король, король!

Б л а з е н ь. Ні, божевільний – це такий холоп, у якого син дворянин. Треба бути божевільним, щоб мати над собою сина-дворянина.

Л і р

Нехай чорти розпеченим залізом

Ухоплять їх і всунуть у вогонь!

Е д г а р. Злий дух кусає мене за спину!

Б л а з е н ь. Божевільний той, хто вірить лагідності вовка, чесності кінського баришника, хлопчачій любові і дівочим клятвам.

Л і р

Хай буде так. Я відкриваю суд.

(До Едгара)

Сідай сюди, ти знаючий суддя.

(До блазня)

А ти, мудрець, сюди. – Я вас, лисиці!

Е д г а р. Погляньте, як він уп'явся у них! Опустіть очі на суді, добродійко.

Пливи до мене, Бессі...

Б л а з е н ь

(співає)

...Як хмарка в піднебессі.

Та дірка у човні –

Не доплисти мені.

Е д г а р. Нечистий свище солов'єм у вуха бідному Тому. А Гопденс вимагає в шлунку:

"Дай оселедець, дай оселедець!" Геть, нечистий! Не дам нічого!

К е н т

Володаре, знесилені ви зовсім.

Лягайте, відпочиньте. Ось подушки.

Л і р

Розпочинаю допит. Слово свідкам.

(До Едгара)

Сідай сюди у мантиї суддівській.

(До блазня)

Сідай і ти на лаву поруч з ним.

(До Кента)

А ти сюди, присяжний засідатель.

Е д г а р. Розсудимо по совісті.

Не спи, пастуше. Гурт овець

Заліз в хліба чужі.

Заграй в сопілку, хай їм грець,

І виклич до межі.

Мурр, мурр! Ця кішка – сіра.

Л і р. Допитаємо її першу. Це Гонерилья. Присягаюсь цьому шановному зібранню, що вона виштовхала в спину бідного короля, свого батька.

Б л а з е н ь. Підійдіть, добродійко. Ваше ім'я – Гонерилья?

Л і р. Вона цього не зможе заперечити.

Б л а з е н ь. Вибачте, я вас прийняв за лавку.

Л і р

А ось і друга. Скоса поглядає,
Що свідчить суду про її нещирість. –
Куди? Тримайте! Підкупили суд!
Чому суддя дозволив їй втекти?

Е д г а р. Хай боги збережуть твій розум.

К е н т

Як жаль! – Де ваша витримка, мілорде,
І стриманість, якою ви пишались?

Е д г а р

(на бік)
Так щиро плачу я, що мимоволі
Ці сльози можуть виказати мене.

Л і р

Дивіться, всі собаки у палаці –
Треї, Бланш і Мілка – гавкають на мене.
Е д г а р. А ось Том жбурне у них своєю головою. Пішли геть, нікчемні шавки!
Це чорнявка чи білявка
У покоях дзвінко гавка?
Чистокровна ти чи помісь
Уродилася натомість?
Будь ти догом чи хортом,
Не жартує бідний Том.
Кине голову в собаку –
Всі завиють з переляку!
Вйо! Поїхали базарами, ярмарками та святими місцями. Збіднів ти, Томе! Порожній
твій ріг для милостині.

Л і р. Суддя, я вимагаю медичного розтину Регани. Дослідіть, що в неї замість серця.
Чому воно кам'яне? (До Едгара) Ви, сер, здається, один із моїх лицарів. Але мені не
подобається ваш одяг. Ви скажете, що це перське вбрання, та його треба змінити.

К е н т

Лягайте, мій володаре, спочиньте.

Л і р. Не шуміть. Не шуміть. Запніть завісу... Так, добре. Встанемо завтра, вранці
повечеряємо. Так. Добре.

Б л а з е н ь. А я ляжу спати опівдні.
Повертається Г л о с т е р.

Г л о с т е р

Іди сюди, мій друже. Де король?

К е н т

Він тут. Та не будіть. Він збожеволів.

Г л о с т е р

Візьми його на руки і винось.

Почув я, що його убити хочуть.

Надворі ноші. Укладіть його

І поспішайте в Дувр. Чекає там

На вас надійний захист і притулок.

Та поспішай. Хвилина дорога.

Інакше всім загрожує загибель.

Тобі на поміч я зібрав людей.

К е н т

Він змучений і спить глибоким сном.

Якби-то він прокинувся здоровим!

Якби до нього повернувся розум!

(До блазня)

А ти поміг би нам його нести.

Г л о с т е р

Ходімо. Обережніше! Скоріше!

Кент, Глостер і блазень виносять Ліра.

Е д г а р

Коли людей великих лихо боре,

Тьмяніє з ними поруч наше горе.

Жахливо будь самотнім у біді,

Бо втіхи не знаходиться тоді.

Але біда з душі буває знята

Присутністю страждаючого брата.

Свої нещастя легше я терплю,

Побачивши, як гірко королю.

Він дочками ображений нечемно,

Я – батьком звинувачений даремно.

Та наклеп я зумію спростувати,

Лиш тільки б короля урятувати.

Тоді в своєму образі з'явись,

А доти, бідний Томе, причаїсь.
(Іде геть.)

Сцена сьома

Кімната в замку Глостера.
Входять герцог Корнуольський,
Регана, Гонерилья, Едмунд і слуги.

Герцог Корнуольський. Вирушайте скоріше до вашого чоловіка. Покажіть йому цього листа. Французьке військо висадилося. – Відшукати зрадника Глостера! Кілька слуг виходять.

Регана. Повісити його негайно!

Гонерилья. Вирвати йому очі!

Герцог Корнуольський. Віддайте його моєму гніву. – Супроводжуй-те нашу сестру, Едмунде. Краще вам не бачити помсти вашому батькові-зраднику. Порадьте герцогу, до якого ви їдете, поспішно озброїтися. Ми також підготуємось. Підтримуйте з нами швидкий і постійний зв'язок. – Прощайте, дорога сестро. Прощайте, графе Глостере.

Входить Освальд.

Нарешті ти! Дізнався, де король?

Освальд

Граф Глостер допоміг йому втекти.
З ним три десятка лицарів та дехто
Із графських слуг. Вони його шукали
Всю ніч і з ним зустрілись край воріт.
Уся ватага рушила до Дувра.
Там, за чутками, їх чекають друзі,
А з ними – і значна військова сила.

Герцог Корнуольський
Подайте швидше коней герцогині!

Гонерилья
Прощайте, милий герцоге і сестро.

Герцог Корнуольський
Прощай, Едмунде.
Гонерилья, Едмунд і Освальд виходять.
Глостера знайти

І привести, як злодія, зв'язавши.
Решта слуг виходить.
Хоч стратити без суду я не можу,
Знайду я спосіб дати волю гніву,
Щоб не було в народі поговору.
А, зраднику!

Частина слуг повертається з Глостером.
Р е г а н а
Підступний лис! Це він!

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
В'яжіть міцніше зрадникові руки!
Г л о с т е р
Мілорде і міледі! Не платіть
Невдячністю за щедрість і гостинність!

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
В'яжіть, я вам кажу!
Слуги в'яжуть Глостера.
Р е г а н а
Не так, не так.
Міцніше! У, безсовісний!

Г л о с т е р
Неправда!
Я маю совість, ну а ви – бездушні.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й
В'яжіть до крісла. – Будеш пам'ятати,
Як зраджувати!

Регана смикає Глостера за бороду.
Г л о с т е р
Небо, заступися!
За бороду тягати старика!

Р е г а н а
Старий, але підступний.

Г л о с т е р

Зла міледі!

Волосся, що ти вирвала, засвідчить

Твою вину на божому суді.

Що треба вам? Я вас прийняв гостинно,

А ви, немов розбійники, за це

Калічите господарю обличчя!

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й

Одержали ви з Франції листа?

Р е г а н а

Ми знаємо усе. Зізнайтесь прямо.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й

Які зв'язки ви встановили з тими,

Хто проти нас ведуть свої війська?

Р е г а н а

Куди ви діли схибленого Ліра?

Г л о с т е р

Із ворогом не знаюсь я. Листа

Одержав від сторонньої особи.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й

Словесні викрутаси!

Р е г а н а

Так, брехня!

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й

Куди ви відрядили короля?

Г л о с т е р

У Дувр.

Р е г а н а

Навіщо в Дувр? А заборона?

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й

Нехай пояснить нам: навіщо в Дувр?

Г л о с т е р

Я зв'язаний, то можете глумитись.

Р е г а н а

Навіщо в Дувр?

Г л о с т е р

Для того, щоб не бачить,
Як вирвеш ти своїми пазурами
У батька очі; як свинячі ікла
Сестри твоєї лютої почнуть
Його старече тіло шматувати.
Такої бурі, як була учора,
Не витримало б море. Вставши дибки,
Воно хотіло зорі погасити.
А батько ваш один, простоволосий,
В степу блукав у безпросвітній млі
І сльози лив, підсилюючи зливу.
Коли б в таку негоду край воріт
Вовки завили, просячи притулку,
Впустили б їх. А батька не впустили.
Надіюся, що я іще побачу,
Як блискавка уб'є таких дітей.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й

Побачиш? Ні, цього ти не побачиш!

Тримайте крісло, слуги! Зараз я

Ногами розтопчу ті кляті очі!

(Вириває око у Глостера.)

Г л о с т е р

Хто думає до старості дожити,
На допомогу! Нелюд! Небо! Небо!

Р е г а н а

І друге вирви, першому до пари.

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й

Ну що, побачиш?

П е р ш и й с л у г а

Зупиніться, сер.

Я вам служу з дитинства, та сьогодні

Моя найбільша послуга у тому,

Щоб вас спинити.

Регана

Як ти смієш, псе?

Перший слуга

Одумайтесь і ви! Не обійшлося би

Без суперечки, будь ви чоловік!

Що творите?

Герцог Корнуольський

Холоп!

(Вихоплює меч.)

Перший слуга

Ну, що ж? Побачим,

Чий буде верх.

(Дістає меч, захищається і ранить
герцога Корнуольського.)

Регана

(До другого слуги)

Дай меч свій! Бунтувати?

(Вихоплює меч із рук іншого слуги, заходить
за спину першому і заколює його.)

Помри!

Перший слуга

Убили! Графе, ви, на щастя,

Ще око маєте. Погляньте ним,

Як покарав його я!

(Вмирає.)

Герцог Корнуольський

Не побачить!

Геть, капосна слизото! Де твій блиск?

(Вириває друге око у Глостера.)

Глостер

О морок! О пітьма! О мій Едмунде!

Свою любов роздмухай у пожежу

І нелюдам за батька відплати!

Регана

Не вартий ти того, щоб називати
Його ім'я. Це він розкрив твою
Таємну зраду. Він жаліть не буде.
Він вірний нам.

Г л о с т е р

О, як я помилявся!
Звели підступний наклеп на Едгара!
Хай небеса помилують його.

Р е г а н а

Женіть старого з двору! Носом хай
Шукає шлях до Дувру. – Що з тобою?

Г е р ц о г К о р н у о л ь с ь к и й

Поранено мене. Дай обіпрись. –
Сліпого – з двору, мертвого холопа –
На звалище. – Як сильно кров тече!
Як недоречно це. Подай же руку.

Герцог Корнуольський іде геть, підтримуваний Реганою.
Хтось із слуг відв'язує Глостера і виводить його.

Д р у г и й с л у г а

Якщо таку людину обмине
Небесний суд, – нема гріха ні в чому.

Т р е т і й с л у г а

Якщо вона помре своєю смертю,
Жінок не буде, – виродки одні.

Д р у г и й с л у г а

Ходімо за сліпим. Хай бідний Том
Тепер поводитиме йому послужить.
Для цього він придатний.

Т р е т і й с л у г а

Принесу
Білків і полотна на рани графу.
Хай зглянеться над ним всесильне небо!

Ідуть геть.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

Сцена перша

Степ.

Входить Е д г а р.

Е д г а р

Ні, краще бути зневаженим, ніж в шані

Приховану зневагу відчувати.

Для того, хто упав на дно життя,

Єдиний шлях, що залишився, — вгору.

Всі небезпеки криються вгорі,

А унизу є місце для надії.

О вітре, дми! Ти стер мене у прах,

Мені нема чого тебе боятись.

Однаке, хто там?

Входить с т а р и й, ведучи за руку Г л о с т е р а.

Батько і старий!

Сліпий з поводитирем! Мінливий світе!

Нещастя так знецінюють життя,

Що здатні примирити нас зі смертю.

С т а р и й

Мій добрий графе, літ вісімдесят

Живу я і працюю на землі

У вас і батька вашого.

Г л о с т е р

Мій друже,

Мене вже не врятуєш. Ти іди,

Бо сам себе загубиш.

С т а р и й

Як без зору

Знайти вам шлях?

Г л о с т е р

Моя скінчилась путь,
То й очі непотрібні. Я спіткнувся,
Коли ще зрячим був. Бо надмір сил
Беспечними нас робить, а нестатки
Нас наставляють. Бідний мій Едгар
Став жертвою мого сліпого гніву.
Коли б мені дожити, щоб його
Обмацати руками, я б, здається,
Тоді прозрів!
С т а р и й
Хто тут?

Е д г а р
(на бік)
Коли ми стогнем:
"Немає сил терпіти!" – то насправді
Ще сили є, ще може стати гірше.

С т а р и й
Куди ідеш, сіромо?

Г л о с т е р
Це жебрак?
С т а р и й
І божевільний.
Г л о с т е р
Він ще має розум,
Якщо себе годує старцюванням.
Учора в бурю бачив я такого ж.
Подумав я: "Людина мов хробак",
Згадавши сина, хоч тоді ворожим
До нього був. Відтоді я багато
Дізнатись встиг. Боги нам дуже люблять,
Як діти мухам, обривати крила.

Е д г а р
(на бік)
І що тепер? Нелегко блазнювати,
Його страждання бачачи. – Добридень!

Г л о с т е р

Оце і є жебрак той?

С т а р и й

Так, мілорде.

Г л о с т е р

Тоді іди. Дістань мені, будь ласка,

Із одягу що-небудь – одягнути

Оцю істоту голу. Доженеш

Нас по дорозі в Дувр. Я взяти хочу

Його в поводитирі.

С т а р и й

Він божевільний.

Г л о с т е р

Безумець – вождь сліпому в наші дні.

Іди, та тільки виконай прохання.

С т а р и й

Я свій святковий одяг дам йому,

Хай дякує.

(Іде геть.)

Г л о с т е р

Гей, голий!

Е д г а р

Том замерз.

(на бік)

Я вже не можу більше прикидатись!

Г л о с т е р

Іди сюди!

Е д г а р

(на бік)

А прикидатись треба.

(голосно)

Хай буде мир твоїм очам кривавим.

Г л о с т е р

Скажи, до Дувра знаєш ти дорогу?

Е д г а р. Усі хвіртки й перелази, усі дороги і стежки. Бідний Том ляканий-переляканий,

а до того ж – схиблений. Цур тебе від нечистого, добродію! Аж п'ять чортів сиділо у бідному Томі: Обідікут, дух розпусти; Хобідіданс, князь німоти; Маху, дух злодійства; Модо, дух убивства, і Флібертіджіббет, дух кривляння. Він вийшов із Тома, і тепер примушує кривлятись покоївок і служниць. Мир тобі, добрий чоловіче!

Г л о с т е р

Ось гаманець. Візьми його, жебраче.
Ти долею своєю стертий в прах.
Моє нещастя хай твоє полегшить.
Якби ділило небо так усе!
Хай той, що від переситу байдужий,
Що має грошей надлишок, відчує
Потребу поділитись з жебраком.
Усім було б достатньо. – Був ти в Дуврі?

Е д г а р

Бував, мілорде.

Г л о с т е р

Там над морем є
Висока скеля з урвищем крутим.
Ти можеш привести мене до краю?
Я добре заплачу тобі. А звідти
Не треба буде вже поводиря.

Е д г а р

Дай руку. Том сліпого відведе.

Ідуть геть.

Сцена друга

Перед палацом герцога Альбанського.
Входять Г о н е р и л ь я і Е д м у н д.

Г о н е р и л ь я

Ласкаво прошу, графе. Дуже дивно,
Що нас не зустрічає чоловік.

Входить О с в а л ь д.

Де герцог?

О с в а л ь д

Тут, та якось він змінився.

Кажу йому, що висадилося військо,
А він сміється. Доповів, що ви
Приїдете от-от, а він: "Тим гірше".
Про Глостерову зраду говорю
І про зразкову поведінку сина –
Він каже, що нічого я не тямлю.
Що неприємне, те його смішить,
Що радувати має, те печалить.

Г о н е р и л ь я

(До Едмунда)

Тож не заходьте. Певне, бідний герцог
Від страху втратив гнів і самолюбство
І на образи не відповідає.
Усе, про що домовились в дорозі,
Вступає в силу. Їдьте до сестри,
Збирайте військо, станьте на чолі.
Я теж візьмусь за меч, а чоловіка
За прялку засаджу. Тримать зв'язок
Ми будем через Освальда. Сміліше!
Чекають вас визнання й вдячність дами.
Ось стрічка вам.
(Дає йому стрічку.)
Нагніться! Цей цілунок,
Якщо б усе сказати він посмів,
Від серця. Зрозумій і прощавай!

Е д м у н д

До смерті твій!

Г о н е р и л ь я

Мій дорогий Едмунде!

Едмунд іде геть.

Які чоловіки бувають різні!

Цей кожну може звабити, а я

Нікчемі нерішучому належу.

О с в а л ь д

Міледі, йде мілорд.

Освальд виходить. Входить герцог А л ь б а н с ь к и й.

Г о н е р и л ь я

Я що - собака?
Не варта вже й уваги?

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Гонерильє,
Не варта ти й пилюки, що в лице
Тобі жбурляє вітер. Страшно думать!
Тримається усе свого коріння.
Без коренів обрубані гілки
Всихають і придатні лиш для хмизу.

Г о н е р и л ь я
Доволі, це порожні балачки!

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Порожньому все порожньо: і розум,
І доброта, а милий власний бруд.
Що ви зробили, дві жорстокі дочки,
Тигриці справжні? Ви старого батька,
Якому і ведмідь благоговійно
Лизав би ноги, з розуму звели!
І допустив до цього брат мій, герцог,
Кому він пів-країни дарував?
Якщо за це злодійство не помститься
Всесильне небо, то настане час,
Коли почнуть собі подібних люди
Ковтати, наче чудиська морські.

Г о н е р и л ь я
Для ляпасів ти носиш власні щоки,
Нікчемний боягузе! Чи тобі
Своїми полохливими очима
Побачити де честь, а де ганьба?
Повинен зрозуміти: тільки дурні
Покараним злочинцям співчують,
Коли потрібно попередить зло.
Чому ти спиш? В полях твоїх шумлять
Французькі стяги. Шоломи із пір'ям
Захопленням загрожують країні,
А ти, сумирний праведник, сидиш,
Зітхаючи: "Навіщо це потрібно?"

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
На себе глянь. Потворність сатани
Ніщо у порівнянні з люттю жінки!

Г о н е р и л ь я
Безмозкий дурень!

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Нащо відкриває
Єство звіряче під жіночим ликом?
Закрий обличчя! Дай собі я волю,
То на шматки тебе б я розірвав.
Хоч ти диявол, береже тебе
Жіночий вигляд.

Г о н е р и л ь я
Боже, як це мужньо!
Входить г і н е ц ь.
Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Що скажеш?
Г і н е ц ь
О мілорде, новина:
Помер від рани герцог Корнуольський.
Його поранив в сутичці слуга,
Коли він вирвав Глостерові очі.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Як? Вирвав очі?

Г і н е ц ь
Бачачи злодійство,
Слуга бажав розправу зупинити
І вийняв меч. Та герцог заколов
Його своїм мечем. Але від рани
Невдовзі сам помер.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
То, значить, є
На небі правосуддя, що карає
За наші звірства! – Як же бідний Глостер?
Тепер сліпий?

Г і н е ц ь

Так, на обидва ока. –

Ось від сестри вам лист, міледі. Просить

Вона скоріше їй відповісти.

Г о н е р и л ь я

(на бік)

Усе на краще, лиш одне погано:

Сестра – вдова, і з нею мій Едмунд.

Вона розбити може ті надії,

Що я плекаю.

(голосно)

Зараз прочитаю

І відповідь негайно напишу.

(Іде геть.)

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Де був Едмунд, коли терзали батька?

Г і н е ц ь

Він вашу супроводжував дружину.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Його немає тут.

Г і н е ц ь

Я з ним зустрівся,

Він звідси повертався.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Знає він

Про батька?

Г і н е ц ь

Так, бо виказав його,

А сам сюди поїхав, щоб розправі

Не заважать.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Поставлю за мету

Свого життя, мій Глостере, віддячить

Тобі за вірність Ліру і помститись

За сліпоту твою. – Ходімо, друже,

Докладніше розкажеш все, що знаєш.

Ідуть геть.

Сцена третя

Французький табір поблизу Дувра.

Входять К е н т і П р и д в о р н и й.

К е н т. Чому Французький король так несподівано повернувся до Франції? Ви не чули, яка причина?

П р и д в о р н и й. Його відкликали важливі державні справи, що загрожують Франції великою небезпекою. Він їх залишив незакінченими, вирушаючи на війну.

К е н т. Кому він доручив командування?

П р и д в о р н и й. Маршалу Франції, мосьє Лафару.

К е н т. Чи викликав у королеви сум той лист, що ви їй передали?

П р и д в о р н и й

Вона його читала при мені,

І сльози їй наповнювали очі.

Та королева зберігала гідність,

Стараючись приборкати почуття,

Які над нею часом брали гору.

К е н т

І дуже засмутилася?

П р и д в о р н и й

В нестямі

Не впала, та, здавалось, сум і стійкість

Змагалися, що більше личить їй.

Чи вам траплялось бачити сонце в дощ?

Так плакала вона і посміхалась.

І посмішка, що грала на вустах,

Немов би і не відала про сльози.

К е н т

Вона про щось розпитувала вас?

П р и д в о р н и й

З тремтячих вуст її злетіло кілька

Безладних слів: "Мій батько! Сестри, сестри!

Як вистачило совісті? Прогнати!

У ніч, у бурю! Де поділи жалість?"

Тут ринули з очей у неї сльози
І, вибігши назовні із намету,
Вона лишилась з горем наодинці.

К е н т

Людський характер, думаю, залежить
Від вищих сил. Хіба могло подружжя
Таких несхожих дочок народить? –
Її ви більш не бачили?

П р и д в о р н и й

Не бачив.

К е н т

Король Французький був ще тут?

П р и д в о р н и й

Поїхав.

К е н т

Дізнайтесь: Лір у Дуврі. Час від часу
Приходить він до тями, та не хоче
На очі показатися дочці.

П р и д в о р н и й

Мілорде, чим це можна пояснити?

К е н т

Йому спокою сором не дає
За те, що так Корделію образив:
Не дав на шлюб свого благословення,
Прогнав на чужину, позбавив спадку,
Віддав її третину старшим сестрам.

П р и д в о р н и й

Як жаль його! Нещасний батько!

К е н т

Ви

Про герцогів і військо їх не чули?

П р и д в о р н и й

Їх сили наближаються до нас.

К е н т

Ну, добре. Вас я проведу до Ліра
І хочу попросити з ним лишитись.
Я змушений іще на певний час
Своє ім'я ховати. Запевняю:
Вам за знайомство соромно не буде,
Коли його почуєте. Ходімо.

Ідуть геть.

Сцена четверта

Французький табір. Намет.
Входять К о р д е л і я і солдати.

К о р д е л і я
Це він. Мені казали очевидці,
Що він іде і голосно співає,
Шаліючи, неначе океан.
Вінок на ньому з кашок і волошок,
З сокирок, будяків і кропиви –
Звичайних серед поля бур'янів.
Пошліть за ним в хліба загін солдатів,
Хай обшукають кожен акр в житах.
Знайдіть мені його.
Один з офіцерів виходить.
Чи можуть ліки
Йому колишній розум повернути?
За це усе, що маю, я віддам.

Л і к а р

Є засоби для цього, королево.
Найкращі ліки – спокій, відпочинок.
Йому вернути спокій і приспати
Безсонну маячню нам допоможе
Настоянка міцна цілющих трав.

К о р д е л і я

О сили чудотворні! Із землі,
Як сльози із очей моїх, забийте
Джерелами і притауйте біль

Нещасної душі! – А ви шукайте
Його нехайно, щоб свого життя
Зненацька він позбутись не надумав!
Входить гонець.

Г о н е ц ь
Війська британців близько, королево.

К о р д е л і я
Я знала це й раніше. Ми готові.
Тобі на захист, батьку дорогий,
Зібрала військо я. Король Французький
Прислухався до молитов моїх.
Не з марнославства ми взялись за меч,
Але з любові, тільки із любові,
Щоб захистити батька. Та скоріше б
Почути і побачити його!

Ідуть геть.

Сцена п'ята
Кімната в замку Глостера.
Входять Р е г а н а і О с в а л ь д.

Р е г а н а
Чи військо брата виступило?

О с в а л ь д
Так.
Р е г а н а
А особисто герцог?

О с в а л ь д
Неохоче.
Дружина войовничіша за нього.

Р е г а н а
Чи говорили герцог і Едмунд?

О с в а л ь д
Ні, пані.

Р е г а н а

Що могла йому писати

Сестра в листі?

О с в а л ь д

Цього не знаю, леді.

Р е г а н а

У справах він поїхав. Перш за все,

Було безумством Глостеру сліпому

Залишити життя. Куди не піде,

Підніме всю голоту проти нас.

Мені здається, що Едмунд надумав

Старому батьку скоротити муки

І одночасно розвідку зробить.

О с в а л ь д

Йому листа я мушу передати.

Р е г а н а

Ми завтра виступаємо. До ранку

Залишся тут. Дороги небезпечні.

О с в а л ь д

Не можу, бо одержав я наказ

Не гаяти в дорозі ні хвилини.

Р е г а н а

Про що вона йому писати може?

Хіба не можна передати усно?

Послухай... Ні... Віддячу я тобі,

Коли дозволиш глянути на лист.

О с в а л ь д

Скоріше я...

Р е г а н а

Не можеш? Знаю, знаю –

Моя сестра не любить чоловіка,

І на Едмунда кидала не раз

Такі відверті погляди у замку,

Що ясно все. А ти – їх посередник.

О с в а л ь д

Та що ви? Я?

Р е г а н а

Не заперечуй це.

Запам'ятай мою пересторогу:

Мій чоловік помер. Я заручилась

З Едмундом, і нікому не віддам.

Мені він личить більше, ніж сестрі.

Обдумай це. Як розшукаєш графа,

То передай від мене цей дарунок.

Сестра ж нехай обачнішою буде,

Я так їй раджу. Трапиться тобі

Деся перестріти зрадника сліпого,

То пам'ятай, що добре заплачу я

За голову його.

О с в а л ь д

Коли б мені

Зустрівся він, то я довів би вам,

На чий стаю я бік.

Р е г а н а

Щаслива путь!

(Іде геть.)

Сцена шоста

Місцевість поблизу Дувра.

Входять Г л о с т е р і Е д г а р, одягнений селянином.

Г л о с т е р

Скажи, коли ж ми зійдемо на скелю?

Е д г а р

Ми сходимо потроху: важче йти.

Г л о с т е р

Не відчуваю.

Е д г а р

Урвище вже поруч.

Вам чути рокіт моря?

Г л о с т е р

Ні, не чуть.

Е д г а р

Можливо, що раптова втрата зору

Послабила і інші почуття.

Г л о с т е р

Мені здається, іншим став твій голос,

А мова – більш розумна і ясна.

Е д г а р

І тут ви помиляєтесь. Лиш одяг

Я поміняв.

Г л о с т е р

Ні, мова стала інша.

Е д г а р

Ось і дійшли до місця. Зупиніться.

Яка страшна безодня унизу!

Боюся глянуть. Галки і ворони

Під нами в'ються, як малі жучки.

По крутосхилу повзає людина,

Зриває кріп, безумна, а сама

Не більша голови. Внизу рибалки,

Неначе миші, берегом снують.

На якорі великий корабель

Стоїть, мов шлюпка, а маленький човен,

Як поплавець, чорніє на воді.

Об скелі хвилі б'ють, та шум прибою

Не чути нам з такої висоти.

Доволі: закрутилась голова.

Боюся впасти, краще не дивитись.

Г л о с т е р

Постав мене, де сам тепер стоїш.

Е д г а р

Давайте руку. Ви вже біля краю.

Я далі ані кроку не ступив би

За всі багатства світу.

Г л о с т е р

Ось, візьми

Цей гаманець. У ньому діаманти.

Нехай боги пошлють тобі удачу.

Подалі відійди і попрощайся,

Щоб знав я, що і справді ти пішов.

Е д г а р

Прощайте, добрий сер!

Г л о с т е р

Прощай, мій друже!

Е д г а р

(на бік)

Я хочу відчай батька лікувати

Своїм обманом.

Г л о с т е р

(встаючи навколішки)

О боги всесильні!

Свої рахунки зводячи з життям,

Тягар страждань скидаю самовільно.

Коли б я міг терпіти, я б не йшов

Наперекір незламній вашій волі,

А дав би догоріти до кінця

Світильнику життя. Благословіть же

Едгара ви, якщо він ще живий.

(Підіймається.)

Ну, друже, ти пішов?

Е д г а р

Пішов. Прощайте!

Глостер кидається вперед і падає на тому ж місці.

(на бік)

Для того, хто наважився на смерть,

Смертельна навіть вигадана спроба.

В своїй уяві він, напевне, там,

Де думав припинити існування.

(Змінивши голос.)

Опам'ятайтесь, пане!

(на бік)

Не на жарт
Його могло убити хвилювання.
Та ні, він оживає... — Хто ви, сер?

Г л о с т е р
Залиш мене і дай мені померти!

Е д г а р
Ти що – повітря, пух чи павутина?
Бо, впавши із такої висоти,
Ти не розбився, дихаєш, говориш.
І кров не йде. Відповідай мені!
Десятка мачт не вистачить зв'язати,
Щоб до вершини скелі досягнути,
А ти упав із неї і – живий!
Оце так чудо!
Г л о с т е р
Справді я упав?

Е д г а р
Із тої скелі. Подивись-но, бачиш?
Туди, напевне, й жайвір не злетить.
Поглянь угору.

Г л о с т е р
Я очей позбувся.
Невже немає у нещасних прав
Знайти собі полегшення у смерті?
Єдина втіха – обманути долю,
Піти з життя, щоб не коритись їй.

Е д г а р
Ану ж візьми мене за руку. Встань.
Кістки не поламав? Стоїш ти твердо?

Г л о с т е р
Стою надійно.

Е д г а р
Просто чудеса!
Скажи, хто був з тобою там, на скелі?

Г л о с т е р

Жебрак нещасний.

Е д г а р

Він униз дивився

Очицями, що більші аніж місяць.

Він роги мав і тисячу носів.

Це був якийсь диявол. Поздоровить

Тебе, мій отче, можна: небеса

Тебе, звершивши чудо, врятували.

Г л о с т е р

Я зрозумів їх волю. Підкоряюсь

Віднині безвідмовно власній долі,

Аж поки не промовить та: "Іди!"

Хоч сумніви у мене виникали,

Диявола вважав я за людину.

Це він мене до урвища привів.

Е д г а р

Ну от і заспокойся. – Хто іде?

Входить Л і р, чудернацьки вбраний польовими квітами.

Л і р. Вони не можуть заборонити мені карбувати гроші. Це моє право. Я сам – король.

Е д г а р

(на бік)

Яка неждана і гнітюча зустріч!

Л і р. Природа варта більшої поваги, ніж штучність. – Ось вам гроші вербувати солдатів. Цей стрілець тримає лук, як опудало на городі. Відтягни-но тятиву на довжину стріли. – Гляньте, гляньте – миша! Тихше, тихше... Ми її зараз спіймаємо на шматочок підсмаженого сиру. – Ось моя залізна рукавиця. Я жбурну її в обличчя велетню. – Принести алебарди! – Добре летиш, пташко! Прямісінько в ціль! Дзінь... — Кажіть пароль!

Е д г а р. Пахучий майоран.

Л і р. Проходь.

Г л о с т е р. Знайомий голос!

Л і р. А! Гонерилья! З сивою бородою? Вони пестили мене, як песика, і брехали, що в мене сива борода, коли вона була ще чорною. Вони на все мені відповідали "так" і "ні". Весь час "так" і "ні" – яка в тому радість? А от коли мене промочило до кісток, коли в мене зуб на зуб не потрапляв від холодного вітру, коли грім не змовкав, скільки я його

не просив, тоді я побачив їх справжню сутність, тоді я їх розкусив. Це запеклі дурисвітки. Послухати їх, так я – що завгодно. Та це брехня. Я не заворожений від лихоманки.

Г л о с т е р

Чи не король? Такий знайомий голос!

Л і р

Король, із голови до п'ят – король!

Погляну пильно – затремтить підданий.

Життя тобі дарую. – Що ти скоїв?

Таємне перелюбство? Це не злочин,

За це я не караю. Ти не вмиш.

Пташки і мошки теж підвладні блуду.

Злягайтеся і ви. Добрішим був

Син позашлюбний Глостера із батьком,

Аніж законні дочки – з королем.

Народжуйте синів: потрібне військо. –

Ось дама, добродісна і холодна,

Двозначності промовити не дасть,

Але у хтивих пристрастях шалена,

Немов тхоряча самка чи кобила.

І так усі без винятку жінки:

До пояса вони – створіння божі,

А нижче – неприборкані Кентаври,

Пітьма, сірчане полум'я безодні,

Пекельні муки, згуба і кінець!

Тьху, тричі тьху! Дай мені унцію мускусу, аптекаре, щоб відбити цей сморід в душі! Ось гроші.

Г л о с т е р

Дозволь, тобі я поцілую руку.

Л і р

Спочатку витру. В неї трупний запах.

Г л о с т е р

О ти, тендітний витворе природи!

Так всесвіт наш зруйнується колись.

Чи знаєш ти мене?

Л і р. Я досить добре пам'ятаю твої очі. Чом дивишся ти скося? Стріляй, сліпий Купідоне! Я не боюсь твоїх стріл: більше я не полюблю. – Ось, прочитай цей виклик, який я їм написав. І зверни увагу, яким стилем!

Г л о с т е р

Були б слова за сонце яскравіші -

Не бачу я.

Е д г а р

(на бік)

Повірити б не міг,

Коли б про короля мені сказали.

На частки серце рветься.

Л і р

Ну, читай!

Г л о с т е р

Западинами вирваних очей?

Л і р. Ого, он воно що! Ні очей на лобі, ні грошей в кишені? В такому разі, очі твої в тяжкому стані, а кишені - в легкому. Тепер ти бачиш, що діється на світі?

Г л о с т е р. Я бачу навпомацки.

Л і р. Дивак! Щоб розуміти, як влаштований світ, не потрібно очей. Дивись вухами. Бачиш, як суддя знущається з невдахи-зłodія? Зараз я покажу тобі фокус, усе змішавши. Раз, два, три! Вгадай тепер, де зłodій, де суддя? Ти бачив, як пес на ланцюгу гавкає на жебрака?

Г л о с т е р. Так, сер.

Л і р. А бідолашний тікає від нього. Запам'ятай, це - символ влади. Вона вимагає покори. Цей пес зображає посадову особу на службі.

Навіщо батогами ти січеш

Оцю повію, заповзятий кате?

Ти б краще сам шмагав себе за те,

Що з нею не відмовився б грішити.

Лихвар повісить хоче шахрая,

Бо крізь лахміття кожен гріх помітний,

А оксамити покривають все.

Позолоти порок - об позолоту

Суддя зламає спис, та одягни

У дрантя, то проколеш очеретом.

Немає винних, праведники всі.

Ніхто на світі злочинів не коїть.

Я виправдати можу будь-кого,

Бо маю владу всім роти заткнути.

Купи собі скляні, незрячі очі

І удавай поважно, як політик,

Що бачиш те, чого не бачиш ти.
Зніміть із мене чоботи. Тягніть.

Е д г а р

(на бік)

Це суміш нісенітниць і змісту –
Все разом.

Л і р

За умови, що мене

Оплачеш ти, візьми у мене очі.

Я зразу упізнав тебе: ти – Глостер.

Терпи. В сльозах з'явилися ми на світ

І тільки-но зробили перший подих,

Відразу стали скаржитись, кричать.

Я проповідь скажу тобі. Послухай.

Г л о с т е р

О горе!

Л і р

Ми оплакуємо долю,

Ступивши разом з блазнями на сцену. –

Відмінний капелюх! – Якби у повсть

Копита замотати нашим коням

І – на зятів! Зненацька! Порубати

Безжалісно! Порізати усіх!

Входять п р и д в о р н и й і слуги.

П р и д в о р н и й

Він тут. Та не прогавте. – Нас послала,

Володаре, дочка, що любить вас...

Л і р

Невже мені немає порятунку?

Я бранець? Доля тішиться із мене?

Знущатися не треба. Заплачу

Я викуп вам. Лиш лікаря покличте:

Поранено мій мозок.

П р и д в о р н и й

Ви тепер

Ні в чому не відчуєте нестачі.

Л і р

Усе терпіти знову? В стовп із солі
Перетворююсь я від постійних сліз,
Що землю поливатимуть, мов з лійки.

П р и д в о р н и й

Володаре...

Л і р

Не скаржачись, помру я,
Немов юнак. Вперед! Облиште сум.
Я ще король. Король! Не забувайте.
Панове, пам'ятаєте ви це?

П р и д в о р н и й

Ви – повелитель наш. Ми вам покірні.

Л і р

Це інша справа. Щоб спіймати щастя,
Потрібно вміти бігати. Ловіть...

Втікає.

Слуги біжать навздогін.

П р и д в о р н и й

В такій біді холопа навіть жаль,
А тут – король! Немає слів. Та з нього
Зітре дочка молодша ту ганьбу,
Якою старші сестри заплямили.

Е д г а р

Добридень, сер.

П р и д в о р н и й

Добридень. Що вам треба?

Е д г а р

Чи чули щось ви про майбутню битву?

П р и д в о р н и й

Це всім відомо. Лиш глухий не чув.

Е д г а р

Дозвольте все ж спитати, чи далеко
Вороже військо?

П р и д в о р н и й
Близько, і – у русі.
Воно з'явитись може будь-коли.

Е д г а р
Спасибі за новини.

П р и д в о р н и й
Королева
Затрималася тут, але війська
Просунулись вперед.
Е д г а р
Спасибі, сер.
Придворний іде геть.

Г л о с т е р
Боги всесильні! Вас молю я слізно:
Візьміть моє життя, щоб від безсилля
На самогубство я не спокусивсь.

Е д г а р
Молитва ця похвальна.

Г л о с т е р
Хто ти, друже?
Е д г а р
Людина бідна, долею і горем
Научена стражданням співчувать.
Давайте руку. Разом пошукаєм
Для вас притулку.

Г л о с т е р
Дякую тобі.
Нехай тобі сторицею віддячить
За доброту твою ласкаве небо!

Входить О с в а л ь д.
О с в а л ь д
Законна здобич! Доля в добрий час
Цю голову сліпу мені послала,
Щоб я дістав багату нагороду. –

Ну, зраднику, покайся і молись!
Я меч дістав, щоб стратити злочинця.
Г л о с т е р
Хай небо силу дасть твоїй руці!

Едгар стає між ними.
О с в а л ь д
Як смієш заступатись ти, холопе,
За підлогого злочинця! Відійди,
А то із ним сумну розділиш долю.

Е д г а р. Цьому не бути, ваша милосте! Краще не просіть.
О с в а л ь д. Геть, холопе, бо смерть тобі!
Е д г а р. Ішов би ти, добродію, своєю дорогою і не чіплявся до перехожих. І не нагадуй мені, будь ласка, про смерть, щоб я і справді не вмер від страху. А від старого подалі, подалі від старого! А то дам тобі по макітрі палицею, подивлюсь, що міцніше. Іди, голубе, поки цілий.
О с в а л ь д. Геть, гноевозе!
Е д г а р. Ну, вибачай, друже. Доведеться перелічити тобі зуби.

Б'ються. Едгар збиває Освальда з ніг.
О с в а л ь д
Ти переміг. Візьми мій гаманець
І поховай мене. Живи в достатку.
Дістань листа з кишені й передай
Едмунду, графу Глостеру, що з військом
Іде сюди. – Яка безглузда смерть!
(Вмирає.)
Е д г а р
Я знаю, хто убитий: це підлесник
Своєї злої пані, посередник
Її порочних і низьких бажань.

Г л о с т е р
Убитий він?
Е д г а р
Ви, отче, почекайте,
А я кишені виверну йому.
Той лист, що він казав, корисним буде. –
Він вмер, та дуже жаль, що не на пласі. –
Ось лист. Благаю вибачить, печатко,

Що я тебе зламаю. Не судить.
Щоб знати думку ворога, серця
Доводиться нам часом відкривати,
А що вже говорити про листи?
(Читає.)

"Згадай наші спільні клятви! В тебе багато можливостей усунути мого чоловіка, було б лиш бажання. Я пропала, якщо він повернеться переможцем. Тоді я буду його полонянкою, а його постіль – моєю тюрмою. Звільни мене від цієї муки і займи його місце. Твоя – дружина, хотілось би сказати мені, – віддана Гонерилья".

Підступна жінка! Сміє посягати
На чоловіка власного, а брата
Собі натомість хоче залучить. –
Чекай, в пісок зарию без молитви
Тебе, гонець убивства і розпусти,
А це послання підле при нагоді
Обдуреному герцогу віддам.
Хай він радіє, що тебе убито
І змову на життя його розкрито.

Г л о с т е р
Король безумний. Чом же розум мій
Лишився при мені, щоб відчував я
Безмірність горя? Краще збожеволіть.
Тоді б я був захищений від нього
Оманами безумної уяви
І про нещастя навіть не згадав.

Е д г а р
Подайте, старче, руку.
Вдалині б'ють барабани.
Десть далеко
Забили в барабани. Ну, ходімо.
Я вас до вірних друзів відведу.
Ідуть геть.

Сцена сьома

Намет у таборі французів.
Л і р спить на ліжку. Грає тиха музика.
Біля нього л і к а р, п р и д в о р н и й та інші.
Входять К о р д е л і я і К е н т.

К о р д е л і я

Як можу я віддячити тобі

За доброту, мій благородний Кенте?

Не стане ані грошей, ні життя.

К е н т

Цих слів достатньо з мене. На додачу

Я вам скажу, що розповідь моя

Про короля була скупа і точна.

К о р д е л і я

Зміни свій одяг. Про тяжкі часи

Нагадувать він буде.

К е н т

Королево,

Мені ще рано відкривать себе.

Прошу і вас мене не впізнавати.

К о р д е л і я

Хай буде так, мілорде.

(до лікаря)

Спить король?

Л і к а р

Усе ще спить.

К о р д е л і я

Боги на небесах!

Благаю, поверніть колишній розум

Моєму батьку, що в дитинство вдався,

І дайте лад розстроєній душі!

Л і к а р

Він довго спав. Накажете будити?

К о р д е л і я

Вирішуйте, як знаєте. Ви – лікар.

Чи переодягнули короля?

П р и д в о р н и й

Так, пані. Непомітно уві сні

Нове вбрання йому ми одягнули.

Л і к а р

Лишіться до пробудження його.

Ручусь, – він буде смирним.

К о р д е л і я

Дуже добре.

Л і к а р

Поближче підійдіть. А ви, музики,

Заграйте голосніше.

К о р д е л і я

Милий батьку!

Якби вуста уміли лікувати,

Цілунок мій би стер сліди всього,

Що сестри із тобою натворили!

К е н т

О лагідність безмірна!

К о р д е л і я

Сивина

Була повинна викликати жалість,
Коли б ти навіть батьком їм не був.

Хіба старому опиратись шалу

І біснуванню вітру і дощу?

Хіба старому встояти на чатах

У шоломі з кошлатого волосся

Під спалахи і гуркіт блискавиць?

Такої ночі я б пустила грітись

Собаку, що колись мене вкусила!

А ти, нещасний батьку, в курені

Знайшов собі притулок, як жебрак,

Із божевільним поруч, на соломі!

Не можу зрозуміти, як життя

Ти одночасно з розумом не втратив? –

Проснувся він. Заговоріть із ним.

Л і к а р

Ні, краще ви.

К о р д е л і я

Ну, як здоров'я ваше?
Як спалося? Чи відпочили ви?

Л і р
Мене із домовини не виймайте.
Ти – райський дух, напевне. А мене
Повинні на вогні колесувати,
Бо навіть сльози оловом киплять.

К о р д е л і я
Ви знаєте мене?

Л і р
Ти – дух, я знаю.
Коли ти вмерла?

К о р д е л і я
Він не впізнає.

Л і к а р
Не зовсім ще прокинувся. Чекайте.

Л і р
Де був я перше? Де знаходжусь зараз?
Це світить сонце? – Всі мене дурили.
Якби це з іншим трапилось, я вмер би
Від жалості. – Не знаю що сказати.
Чи це моя рука? Не поручуся.
Подивимось. Булавку відчуває.
А як переконатись у собі?

К о р д е л і я
На мене гляньте і благословіть.
Не падайте навколішки, благаю!

Л і р
Не смійся наді мною. Я старий
Восьмидесятилітній божевільний.
Боюсь, я остаточно втратив розум,
Але, здається, знаю вас обох.
Хто ти, хто він – не впевнений, оскільки
Не усвідомив, де знаходжусь я.
Я одягу свого не впізнаю

І, де я ночував, не пам'ятаю.
Не смійтеся, будь ласка наді мною!
Я ладен присягнутися, що це –
Дитя моє Корделія.

К о р д е л і я
Так, я!
Л і р
Невже це сльози на твоїх очах?
Дай, доторкнусь до них. І справді, сльози.
Не плач! Отруту дай мені, я вип'ю.
Я знаю, що не любиш ти мене.
Твої жорстокі сестри без причини
Знущались з мене, а у тебе є
Для нелюбові безперечний привід.

К о р д е л і я
Нема його!
Л і р
Скажи, де я знаходжусь?
У Франції?
К е н т
В своєму королівстві.

Л і р
Прошу вас, не обманюйте мене.

Л і к а р
Радійте, королево. Шал припадку,
Як бачите, пройшов. Та навертатъ
Думки на пережите – небезпечно.
Його б кудись подалі відвести
І більше не тривожити сьогодні.

К о р д е л і я
Давайте прогуляємося, батьку.

Л і р
Давай. Не будь суворою зі мною.
Пробач мені. Старий я і дурний.

Усі, крім Кента і придворного, ідуть геть.

П р и д в о р н и й. Чи правду кажуть, сер, що герцог Корнуольський вбитий?

К е н т. Цілком певно.

П р и д в о р н и й. Хто ж командує його військом?

К е н т. Кажуть, що незаконний син Глостера.

П р и д в о р н и й. А чи правда, що Едгар, його вигнаний син, разом з графом Кентом переховуються у Німеччині?

К е н т. Різні ходять чутки. Тепер треба бути обережними. Вороже військо от-от з'явиться.

П р и д в о р н и й. Битва, напевне, буде кривава. Прощайте, сер. (Іде геть.)

К е н т

Близький уже кінець військових дій.

А що чекає нас – покаже бій.

(Іде геть.)

ДІЯ П'ЯТА

Сцена перша

Британський табір поблизу Дувра.

Входять з барабанами і знаменами

Е д м у н д, Р е г а н а, офіцери, солдати та інші.

Е д м у н д

(офіцерові)

Дізнайтеся у герцога напевне,

Триматись нам узгодженого плану,

Чи він уже змінив його? Чомусь

Непоследовний він. Хай скаже твердо.

Офіцер іде геть.

Р е г а н а

Гонець сестри, напевне, заблукав.

Е д м у н д

Боюсь, що так.

Р е г а н а

Давайте все з'ясуєм.

Ви знаєте, що я для вас готую.

Тому зізнайтесь, Глостере, відверто:
Ви любите сестру мою?

Е д м у н д

Як брат.

Р е г а н а

І ви ніколи наміру не мали
Зайняти місце зятя?

Е д м у н д

Ні, ніколи.

Р е г а н а

Мені здається, ви близькі із нею.

Е д м у н д

Ні, герцогине, честю вам клянусь!

Р е г а н а

Сестра нестерпна, Глостере. Із нею
Я сходитись не раджу.

Е д м у н д

О, ніколи!

Та ось вона сама, і з нею герцог.

Входять з барабанами і знаменами г е р ц о г
А л ь б а н с ь к и й, Г о н е р и л ь я і солдати.

Г о н е р и л ь я

(на бік)

Я краще бій програю, ніж сестрі
Дозволю нас із милим розлучити.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Привіт вам, сестро! Радий вас побачить.

Я чув, король в молодшої дочки,

І разом з ним усі, хто нашу владу

Не визнають. Щоб воювати далі,

Хотів би чисту совість зберегти.

Нам вороги – французи, що вступили

Непрохано у нам підвладний край,

А не король і всі, хто безумовно

Підстави має дорікати нам.

Е д м у н д

Це правильно.

Р е г а н а

Але до чого це?

Г о н е р и л ь я

У нас єдиний ворог. Не потрібно

Поміж собою розбрат затівати.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Тоді негайно я скликаю раду,

Щоб ухвалити план подальших дій.

Е д м у н д

До вас в намет я зараз надійду.

Р е г а н а

Ідеш ти з нами, сестро?

Г о н е р и л ь я

Ні.

Р е г а н а

А краще б

Ішла.

Г о н е р и л ь я

(на бік)

Ясна ця загадка. – Я йду!

Всі збираються йти. Їм назустріч входить переодягнений Е д г а р.

Е д г а р

Просив би вашу світлість приділити

Мені хоч півхвилини.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Говори. –

Я зараз дожену вас.

Всі, крім герцога Альбанського і Едгара, ідуть.

Е д г а р

Перед боєм
Ви прочитайте ось цього листа.
Якщо ви переможете, глашатай
Мене трубою викличе нехай.
Хоч я нікчемний з вигляду, та можу
Знайти бійця, який своєю кров'ю
Підтвердить все, що сказано в листі.
У випадку поразки вам кінець,
Тоді кінець і підступам ворожим.
Бажаю перемоги вам!

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Чекай,
Я прочитаю зараз.

Е д г а р
Не потрібно.
Пора надійде, викличе труба –
І я з'явлюсь.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Прощай. Я прочитаю.

Едгар іде геть. Е д м у н д повертається.
Е д м у н д
З'явився ворог. Вишикуйте військо.
Ось дані про чисельність ворогів.
Вам треба поспішати.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
В добрий час!
(Іде геть.)

Е д м у н д
Двом сестрам я поклявся у коханні,
Що, як гадюки, вжалити готові.
Кому ж мені віддати перевагу?
Одній? Обом? Чи, може, жодній з них?
Не буде щастя, доки хтось не вмре.
Коли б я із вдовою одружився,
Мені не дасть спокою Гонерилья.

А з нею поєднатись заважає
Живий, хоч і нелюбий, чоловік.
Потрібний він, допоки йде війна,
А після хай сама вже усуває
Його, як хоче. Вирішив пощаду
Він Ліру і Корделії надати,
Якщо їх полонить. Цього не буде.
Я не повинен жалості піддатись,
Бо мушу битись, а не сумніватись.
(Іде геть.)

Сцена друга

Поле між двома таборами.
За сценою шум бою. Проходять з барабанами і знаменами
Л і р, К о р д е л і я і їх військо.
Входять Е д г а р і Г л о с т е р.

Е д г а р
Сідай, старий, під деревом у тінь.
Молись, щоб справедливість подолала.
Коли я повернусь, — скажу тобі,
Чого не ждеш.

Г л о с т е р
Хай вам допоможе небо!

Едгар іде геть.
Шум бою, потім сигнал до відступу.
Едгар повертається.
Е д г а р
Старий, тікаймо! Швидше! Підіймайся!
Розбитий Лір. Його й дочку схопили.
Давай скоріше руку!

Г л о с т е р
Та навіщо?
Згнию на цьому місці.

Е д г а р
Знов тебе

Думки обсіли чорні? Кожен мусить

Змиритись, що від нього не залежить
Ні час його народження, ні – смерті.
На все свій строк.

Г л о с т е р
Це правильно. Ходім.
Ідуть геть.

Сцена третя

Британський табір поблизу Дувра.
Входить переможцем, з барабанами і знаменами,
Е д м у н д, полонені Л і р і К о р д е л і я,
офіцери і солдати.

Е д м у н д
Візьміть під варту їх і стережіть
Якнайпильніше, доки вийде вирок.

К о р д е л і я
Не перші ми, кого в тенета зла
Жага добра і правди привела.
Сумую я, що батько у неволі,
Сама я не боюсь ударів долі.
Де ж милі дочки й сестри чарівні?
Хіба їм не покажуть нас?

Л і р
Ні, ні!
Нехай ведуть в тюрму. Немов пташки
У клітці, ми там будемо співати.
Ти станеш під моє благословення,
А я тоді навколішках тебе
Молитиму пробачити. Удвох
Ми будемо співати, і радіти,
І жити, і розказувать казки,
І крізь тюремні ґрати милуватись
Метеликом, що пурхає в полях.
Розпитувати будем арештантів

Новини в світі і плітки придворні:
Хто зріс, хто впав, хто в силі, хто в опалі.
Ми входитимо в суть земних подій,
Немов би ми повірені небесні.
За стінами тюрми переживемо
Усі лжевчення, всіх великих світу,
Всі зміни їх, приплив їх і відплив.

Е д м у н д
Ведіть їх геть.

Л і р
За жертви ці, за муки
Боги самі нам курять фіміам.
Корделіє, ти тут? Ми — нерозлучні.
Потрібно їм вогню дістати з неба,
Щоб поодинці викурити нас,
Немов лисиць, із темних нір тюрми.
Тож витри очі. Перш ніж через них
Заплачемо з тобою ми, чума
Згризе їх. Та не діждуться! Ведіть!

Ліра і Корделію варта веде геть.
Е д м у н д
Послухай, капітане! Ось пакет.
Візьми наказ і відведи в тюрму їх.
(Дає йому папір.)
Тобі я дав підвищення. Ти підеш
І вище, як захочеш підкорятись
Велінням часу. Жалість непристойна
Військовому. Наказ без зволікання
Повинен бути виконаний точно.
Чи ти берешся виконать?

О ф і ц е р
Берусь.
Е д м у н д
Іди. Тебе чекає нагорода,
Як зробиш все, що сказано, негайно.
Залежить все від тебе, пам'ятай.

О ф і ц е р

Я воза не тягну, не їм вівса.

Усе, що в людських силах, – обіцяю.

(Іде геть.)

Сурми. Входять г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й,

Г о н е р и л ь я, Р е г а н а, офіцери і солдати.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Сер, ви сьогодні виявили доблесть,

І щастя вам всміхнулось. Вороги

У вас в полоні. Нам віддайте їх,

Щоб долею ми їх розпорядились

До честі і безпеки відповідно.

Е д м у н д

Я вирішив за краще короля

Під вартою тримати у в'язниці.

Похилий вік його й високий сан

В народі можуть викликати жалість

І непокору, повернувши зброю

На нас самих. З ним разом відвели

Корделію із тих же міркувань.

Негайно – хоч і завтра – чи пізніше

Віддам я їх на суд ваш. Та сьогодні,

Коли ще всі спітнілі, у крові,

Оплакує товариша товариш,

Не час, здається, збуджувати тих,

Хто витримав жорстокість суперечки.

Хай рішення про долю короля

Й Корделії хоч трохи зачекає.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Пробачте, сер. Вирішую тут я.

Вважаю вас підданим, а не братом.

Р е г а н а

Залежить все від титула, який

Йому надам. Вам варто б поспитати

Про це мене. Він полководець мій

І в битві представляв мою особу.

Як замісник, вважатися він може

І справді братом.

Г о н е р и л ь я
Надто ти гаряча.
Його і так заслуги піднесли
Без титулів твоїх.

Р е г а н а
Його по праву
Поставлю поруч з вами.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Залишилось
Для цього лиш із ним узяти шлюб.

Р е г а н а
Не стали б жарти правдою!

Г о н е р и л ь я
Ну, досить!
Це справді жарт. Не вір своїм очам.

Р е г а н а
Нездужаю я щось, а то могла би
Сказати вам, як треба. – Переможце,
Бери мій край, солдат і полонених.
Скоряється фортеця. Все – твоє.
Віднині і довіку будь мені
Володарем моїм і чоловіком.

Г о н е р и л ь я
Так він тобі і буде!

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Перешкодить
Такому кроку ти не маєш влади.

Е д м у н д
І ви також.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Невже, уявний брате?

Р е г а н а

(до Едмунда)

Бий в барабан і доведи мечем,
Що маєш право титул мій сприйняти.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Стривай! Я звинувачую тебе

З цією золоченою змією

(вказує на Гонерилью)

В державній зраді. Я вас арештую.

(до Регани)

Відвожу, сестро, ваші домагання,

Як власної дружини опікун:

Вона вже заручилася з мілордом.

Бажаєте заміжжя – вибір є:

Я вільний, а дружина вже не вільна.

Г о н е р и л ь я

Фіглярство!

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Ти озброєний, Едмунде.

Звели трубити виклик, і якщо

Ніхто не вийде довести мечем,

Який брехун ти, зрадник і злочинець,

То ось застава.

(Кидає рукавичку.)

Викрию тебе.

Хай згіркне хліб мені, якщо в бою

Не доведу правдивість звинувачень.

Р е г а н а

Мені погано!

Г о н е р и л ь я

(на бік)

Це і зрозуміло.

Я добре розбираюся в отрутах.

Е д м у н д

(Кидає рукавичку.)

Ось відповідь моя. Якщо хто-небудь

Насмілиться сказати, що я зрадник,

Він підло збреше. Протруби, герольде!
Нехай виходить кожен, хто захоче.
Я битися готовий з усіма
За честь свою і правду.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Гей, герольде!
Е д м у н д
Герольде!

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Сам за себе ти постій.
Твоїх солдат, яких мені найняв ти,
Я владою своєю розпустив.

Р е г а н а
Мені все гірше!

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Їй погано. Треба
Її забрати до мого намету.

Регану відводять.
Входить герольд.
Труби, герольде, й прочитай ось це!

О ф і ц е р
Труби, сурмач!
Труба.
Г е р о л ь д (читає) "Якщо серед дворян і офіцерів армії знайдеться бажаючий силою зброї довести, що Едмунд, який видає себе за графа Глостера, зрадник і обманщик, хай він виступить після третього сигналу труби. Супротивник готовий до зустрічі".
Е д м у н д
Труби!
Трублять вперше.

Г е р о л ь д
Ще раз!
Трублять вдруге.

Г е р о л ь д

Тепер труби востанне!
Трублять втретє. Здалеку відповідає труба.
Входить озброєний Е д г а р. Перед ним сурмач.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Спитай, що він задумав і навіщо
На клич труби з'явився.

Г е р о л ь д
Хто ви, пане?
Якого ви імення і звання?
Чому відповідаєте на виклик?

Е д г а р
Своє ім'я я втратив. Підлий наклеп
Його зганьбив. Та я такий же знатний,
Як супротивник.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Хто твій супротивник?
Е д г а р
Хто тут за графа Глостера Едмунда?

Е д м у н д
Він сам. Що скажеш?

Е д г а р
Діставай свій меч.
Якщо моя несправедлива мова,
То зброєю за наклеп відплати.
А я за правом, що мені дає
Народження, в ім'я своєї честі
Прийшов оголосити всім, що ти,
Не дивлячись на силу і на доблесть,
На молодість і успіх у бою,
Ти - зрадник перед богом, батьком, братом,
Ти - зрадник перед герцогом, і весь
Укритий ти із голови до ніг
Слідами бруду, підлості й паскудства.
Скажи, що я брешу, — моя рука,
Мій меч і совість тут, щоб у двобою

Усе, що заперечиш, довести.

Е д м у н д

Я міг би вимагати, щоб назвав
Своє ім'я ти, та у тебе вигляд
І справді гідний, гордий, войовничий,
А мова виявляє виховання;
Тому я, навіть всупереч закону,
Відстрочити не хочу наш двобій.
Я кидаю брехню твою назад –
Вона мене нітрохи не хвилює –
Та щоб її в тобі і поховати,
Мечем я їй дорогу прокладу. –
Труби, сурмач!

Труби. Сутичка. Едмунд падає.
Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Не добивай його!

Г о н е р и л ь я

Мій Глостере! Ти — жертва. За законом
Не б'ються з невідомими. Ти міг
Відмовитись. Тебе обхитрували,
А не перемогли.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Закрийте рота,
А то запхну туди оцей папір! –
Читай, злочинце. У листі твій вирок.
(до Гонерильї)
Не рвіть записку! Вам вона знайома?
(Дає Едмундові листа.)

Г о н е р и л ь я

Держава ця моя, а не твоя.
Кому судить мене?

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

О безсоромність!
Отож, записку знаєш ти оцю?

Г о н е р и л ь я

Багато що я знаю.

(Іде геть.)

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

(до офіцера)

Прослідкуйте

За нею, бо розлючена вона.

Офіцер іде геть.

Е д м у н д

Я все зробив, у чому звинуватив

Мене цей лицар. Навіть значно більше.

Час викриє усе. Та хто ж ти є,

Мій переможець? Лицаре, відкрийся.

Е д г а р

Зізнанням відповім я на зізнання.

Не нижчий я за кров'ю, аніж ти.

Якщо ж я вищий – гріх твій вдвічі тяжчий.

Мене зовуть Едгар, і я – твій брат.

Та боги справедливі, бо карають

Нас за гріхи плодами цих гріхів.

За плід таємний пристрасті наш батько

Очима поплатився врешті-решт.

Е д м у н д

Це правда. Долі колесо зробило

Свій повний оберт. Ось і я упав.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Про знатність я відразу здогадався

За гордою поставою твоєю.

Дай обніму. Ніколи я, клянусь,

Зла не бажав тобі й твоєму батьку.

Е д г а р

Я знаю це.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

То де ж ховався ти?

Як ти про біди батькові дізнався?

Е д г а р

Я поділяв їх. Зараз розкажу.
Хотів би вмерти я, коли закінчу.
Як нас життя прив'язує до себе!
Чомусь ми віддаємо перевагу
Повільній смерті від тривалих мук.
Отак і я, дізнавшись про опалу,
Убрався божевільним жебраком
І став блукати світом у лахмітті,
Якого сторонились навіть пси.
Так я набрів на батька, у якого
Були круги криваві на обличчі,
Мов кільця без коштовного каміння,
На місці люто вирваних очей.
Я став поводитирем його, жебрачив.
Я годував його, оберігав,
Але ні разу не сказав, хто я.
Лише тоді, коли кінчався бій,
Не впевнений, що будемо живі ми,
Благословить мене я попросив
І розповів усе. Старече серце,
В якому радість стрілась із стражданням,
Не витримало сильних почуттів
І розірвалось.
Е д м у н д
Зворушив мене ти,
Можливо, на добро. Та говори.
Мені здається, ти ще не закінчив.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Якщо і далі розповідь сумна, –
Не треба. Я і так вже гірко плачу.

Е д г а р
Ця розповідь жахлива лиш для того,
Хто бачив мало горя. Хто страждав,
Втрачає лік стражданням і іде
Крізь злигодні й скорботи аж до краю.
Коли ридав над батьком я, прийшов
Статечний чоловік, що нас вже бачив,
Та вигляд мій відштовхував його.
Тепер, впізнавши, хто я є насправді,

Мене він стиснув у своїх обіймах,
Над трупом батька гірко похилився
І, як і я, обмив його слізьми.
Він розповів про Ліра і про себе
Бувальщину, якої світ не чув.
Описуючи дні своїх блукань,
Він знову пережив їх потрясіння
І, втративши свідомість, зацімів.
В цю мить якраз почувся клич труби,
І я його залишив непритомним.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Хто ж був цей чоловік?

Е д г а р
Вигнанець Кент.
Змівивши власну зовнішність, служив
Він королю, гонителю своєму,
Як вірний раб.

Вбігає п р и д в о р н и й із скривавленим кинджалом.
П р и д в о р н и й
Допоможіть!

Е д г а р
Що сталося?
Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Це що таке?
Е д г а р
Чому кинджал в крові?

П р и д в о р н и й
Він вийнятий із серця. Він ще теплий.
Вона померла.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Хто помер, кажи?
П р и д в о р н и й
Дружина ваша, сер, себе убила
І отруїла перед тим сестру.
Вона зізналась в цьому перед смертю.

Е д м у н д

Я заручився з обома. Тепер
Ласкава смерть усіх нас об'єднає.

Е д г а р

Ось Кент іде.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Несіть сюди обох,
Живих чи мертвих. Викликає страх
Небесний суд, який їм виніс вирок,
Та їх не жаль.

Придворний іде геть. Входить К е н т.

Це справді Кент іде.

Події не дають його вітати,
Як це належить у звичайний час.

К е н т

Володарю своєму, королю,
Прийшов я побажати на добраніч.
Його немає тут?

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Про головне
Забули ми! Едмунде, де король?
І де тепер Корделія?

Вносять тіла Гонерильї і Регани.

О Кенте!

Ти бачиш це видовище?

К е н т

Це що?

Е д м у н д

Вони мене кохали! Через мене
Сестра сестру спочатку отруїла,
А потім заколола і себе.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Це справді так. Закрийте їм обличчя.

Е д м у н д

Життя сплива. Бажав би перед смертю,
Хоч і незвично це, зробить добро.
Пошліть в тюрму скоріше! Наказав
Я Ліра і Корделію убити.
Не гайтеся!

Г е р ц о г А л ь б а н с к и й

Скоріш! Біжи чимдуж!

Е д г а р

До кого бігти? Хто наказ дістав?
Дай знак його відміни!

Е д м у н д

Ось візьми

Мій меч і дай моєму офіцеру.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Скоріше, я прошу!

Едгар біжить.

Е д м у н д

Твоя дружина

І я дали наказ, щоб у тюрмі
Корделію повісили, сказавши,
Що в розпачі зробила це сама.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Хай небо захистить її! Хто-небудь
Візьміть і віднесіть його звідсіль.

Едмунда виносять.

Входить Л і р з мертвою К о р д е л і є ю на руках,
за ним Е д г а р, офіцери та інші.

Л і р

Волайте! Вийте! Люди із каміння!

Якби мені всі ваші язики,

Склепіння неба луснуло б! Вона

Пішла навіки... Мертву від живої

Я відрізню. Вона мертвіша праху.

Чи в когось тут не знайдеться люстерка?

Якщо поверхню затуманить подих,
Вона жива.
К е н т
Чи не кінець це світу?

Е д г а р
Його жахливий образ?

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Суд останній.
Л і р
(тримає перо біля вуст Корделії)
Пір'їна ворухнулась. Оживає!
Якщо це правда, ця щаслива мить
Спокутує усі мої страждання.

К е н т
Володаре мій добрий!
(Стає навколішки.)
Л і р
Краще йди.
Е д г а р
Це – Кент, ваш друг.

Л і р
Чума на вас, убивці!
Я б врятував її. Тепер пішла. –
Корделіє, Корделіє, зажди.
Ще трохи почекай! Що ти сказала? –
У неї був сріблястий голосок,
Що так прекрасно в жінці. – Я убив
Того злочинця, що тебе повісив.

О ф і ц е р
Панове, він і справді це зробив.

Л і р
Чи не брешу я, приятель? Це правда?
Були часи, коли мечем своїм
Примусив би я всіх отут стрибати.
Не те тепер. Старий я і слабкий

Від цих нещасть.
(до Кента)
Хто ви? Погано бачу,
Я вам повинен прямо це сказати.

К е н т
У долі є любимці й вороги.
Один з них перед вами.

Л і р
Дуже темно.
Скажіть, чи ви не Кент?

К е н т
Звичайно, він,
Слуга ваш Кент. А де слуга ваш Кай?

Л і р
Він був, скажу по честі, задержика.
Чудовий хлопець. Вмер він і зотлів.

К е н т
Ні, добрий мій володаре. Я – Кай.

Л і р
Подивимось.
К е н т
Я йшов за вами слідом,
Як тільки щастя ваше похитнулось.

Л і р
Я радий вас вітати.

К е н т
Це пусте.
Тепер усюди морок і печаль.
Двох ваших старших дочок ворожнеча
Обох їх до загину привела.

Л і р
Здається, так.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Напевне, він не знає,
Що каже. Тож безглуздо виявлять
Йому пошану нашу.

Е д г а р
Так, даремно.
Входить о ф і ц е р.
О ф і ц е р
Едмунд помер.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й
Нам зараз не до нього. –
Ось що сказати хочу, друзі й лорди:
Усе, чим я полегшити би зміг
Положення великого страждальця,
Зробити обіцяю. Нашу владу
Повернемо довічно королю.
(до Едгара і Кента)
Ви вступите в свої старі права,
Розширимо їх навіть за заслуги.
Хто вірним був, одержить нагороду,
Хто зрадив, у немилість попаде. –
Дивіться, що з ним? Бачите?

Л і р
Мою
Корделію нещасну задушили!
Не дихає! Коню, собаці, миші
Дозволено і дихати, й радіти,
Та не тобі. Тебе навік не стало,
Навік, навік, навік, навік, навік!
Так боляче. Цей гудзик відстебніть...
Спасибі вам велике. Гляньте, сер!
Ви бачите? На губи подивіться!
Ви бачите? Погляньте...
(Вмирає.)
Е д г а р
Знепритомнів.
К е н т
Розбийся, серце! В друзки! На шматки!

Е д г а р

Володаре, молю – опам'ятайтесь!

К е н т

Не муч душі. Нехай вона відходить.

Ким треба бути, щоб вертати знов

Його до мук життя?

Е д г а р

Він вже помер.

К е н т

Не дивно це, але дивує інше:

Де сили він знайшов так довго жить?

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Тепер тіла ми мусимо забрати,

Оплакати усіх і поховати.

(до Кента і Едгара)

Повинні з вами бути ми єдині,

Щоб мир і спокій навести в країні.

К е н т

Боюсь надії ваші обмануть.

Мене король зове. Пора у путь.

Г е р ц о г А л ь б а н с ь к и й

Хоч ці події засмутили нас,

Твердими бути вимагає час.

Ми брати приклад з короля повинні

І в довголітті, і в довготерпінні.

Всі ідуть геть під звуки похоронного маршу.